

56 425/1927/12

ЕКОНОМИСТ

ОРГАН ДРУШТВА ЗА ЕКОНОМНУ И
СОЦИЈАЛНУ ПОЛИТИКУ

ГЛАВНИ УРЕДНИК
Д-р МИЛАН ТОДОРОВИЋ

ГОДИНА VII

БРОЈ 12

ДЕЦЕМБАР, 1927.

БЕОГРАД

УРЕДНИШТВО И АДМИНИСТРАЦИЈА, КОНДИНА УЛИЦА БР. 2.
1927.

САДРЖАЈ:

— „ЕКОНОМИСТ“ БРОЈ 12., ДЕЦЕМБАР 1927. —

РАСПРАВЕ :		
	<i>Јован С; Радуловић: Дунав</i>	873
ЧЛАНЦИ :		
	<i>Д-р М Тодоровић: Перспективе наше спољашње трговине</i>	896
	<i>М. Петровић: Финансијска политика Државне Хипотекарне Банке</i>	904
	<i>Драгиша Лапчевић: Аграрни персонал и трговина у односу према земљорадњи</i>	908
ПРИВРЕДНА ХРОНИКА:		
	<i>Ђока Ћурџин: Међународна Конференција за укидање забрана и ограничења увоза и извоза</i>	914
	<i>Н. Н. Нови грчки зајам</i>	920
	<i>Д. Станаревић: Београдска Општина</i>	925
	<i>Стање Народне Банке</i>	928
ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ:		
	<i>Светлик Сретановић: Поводом једне књиге о осигурању</i>	930
	<i>Душан Узелац: Инвестициона политика кредитних установа, од St.</i>	938
	<i>Драгиша Лапчевић: Положај радничке класе и синдикални покрет у Србији, од St.</i>	938
БЕЛЕШКЕ		
	Преглед штампе	938
	Нове књиге	946
	Исправке и допуне	947

Уредништво и администрација „Економиста“ налази се у Кондиној улици број 2.

Претплата на „Економист“ износи Дин. 140.— на годину или полугодишње Дин. 70.—. Поједини бројеви 20 динара. Редовни чланови Друштва за Економну и Социјалну Политику добивају лист у пола цене.

Редовни чланови плаћају Дин. 1.000.— једном за свагда Утемељачи 5000, а добротвори друштва 10.000 динара и добијају лист бесплатно.

За иностранство Дин. 250.— годишње. — Излази једанпут месечно најмање у пет паних штамтабака.

Претплату на „Економист“ примају све поште у Краљевини на чековни рачун Број 53.017 Поштанске Штедионице у Београду.

ЕКОНОМИСТ

ГОДИНА VII

ДЕЦЕМБАР 1927

БРОЈ 12

РАСПРАВЕ

ЈОВАН С. РАДУЛОВИЋ:

ДУНАВ

I.

После Волге највећа је река у Европи Дунав. Он извире испод Шварцвалда, баденске планине, која се пружа уз десну обалу реке Рајне у правцу с. ј. Као што се зна Дунав дају његове две изворне речице Брега и Бригах које се састају код варошице Донауешингена и тек одатле почиње прави Дунав.

Незна се тачно каквог је порекла име Дунав. Изгледа да је постало од старогерманског Танове, што значи «река Дума». Римљани су називали горњи Данубиус а доњи Истер. Од Донауешингена узима Дунав најпре североисточни правац пресецајући Швапску Јуру и примајући неколико притока. Дунав овде још није плован јер све ове притоке не дају Али до воде да би био плован.

Свој ток Дунава почиње код вароши Улма, тек одатле прлован и то за мање лађе. Свој североисточни правац он задржава све до Регенсбурга оптичући швапско-баварску висораван. После тога мења свој правац тачно према истоку и тада додирује чешку висораван. Овде Дунав прима алпске реке Изер и Елза. Код Бечке котлине Дунав улази у свој доњи ток. Пресецајући реку Дунај, додирују му обалу мали Карпати. То су, као што се зна, најзнатнији огранци моћног карпатског венца, који у полуострву до с њиме правећи му озбиљних препрека да би се опет сукобили десне стране још га прате последња уз-на његовом путу. С

вишења Алпа, после којих Дунав тече кроз житородну равницу све до Бокоњске Шуме. Са Карпата прима Дунав реку Ваг, а мало даље источно, притоку Хрон (Гран.) Овде треба забележити важну железничку пругу Беч-Братислава-Будим-Пешта. Скоро упоредо са левом обалом повија се ова пруга од ушћа Хрона, окрећући пред Вацом заједно са Дунавом на југ и улазећи тако заједно у велику панонску низију.

Као да је човек ушао у нов свет. Бреговито земљиште изгубило се далеко на хоризонту, а његово место заузела је непрегледна, истина поред обале песковита, али богата равница. Ту Дунав почиње лакше тећи и услед малог пада настаје кривудање реке и делење у рукаве стварајући већа и мања острва. На тај начин имамо острво Св. Андреје и Маргаритино код Пеште. Текући тако панонском низијом Дунав чини многобројне окуке, и помера своје корито остављајући многе баре и мочваре. У опште дуж целе панонске низије, којом тече Дунав, налази се и једна зона старих напуштених корита.

Дунав у нашу земљу улази више места Батине (Батина Скела), од прилике 9 км. од тог места. Одмах почиње да се рачва у рукавце, тако да су поједини рукавци колики и пловни ток. Само извежбана рука старих крмара може (лађе) овде лако водити. Ту почиње имање Беље, које се до места Батине протеже и са једне и друге стране обале. Лепо узорно имање засађено је шумом, тако да је тај део пута врло леп и пријатан. Често се пута дешава да видите чопоре јелена, кошута и срна како својим изненађеним погледом прате лађе, да се опет затрен разбегну. Но код места Батине Батински Брег, један огранак таласасте Барање приморава Дунав да се скупи у једно корито. Ту се налазе представници наших царинских, речних и полицијских власти, као и представници појединих паробродских друштава. Батински Брег га оставља одмах испод места самог и Дунав даље тече по својој вољи. Лева панонска обала је ниска све до испод Београда. На десној бали почињу се већ код Вуковара да нижу најпре мања, па онда све већа узвишења док не достигне висину Фрушке Горе.

У свом доњем току прима Дунав своје најјаче притоке: с лева Тису са Карпата код Титела, а с десна са Ала Драву код Алмаша (испод Осека) и Саву код Београд. Повијајући се испод зидина Калимегдана Дунав даље тече некадашњом границом Србије праћен брзјуљцима све до ушћа Мораве. С леве стране прате га банатске равнице. Код Смедерева

пролазећи заплускује зидине старог смедеревског града. Иза ушћа Мораве почиње плодни део српског подунавља Стиг. Код Базјаша долази Дунав у додир са Трансилванским Алпима, најјужнијим делом Карпата. Са њима се Дунав вековима бори тражећи што бољи и згоднији излаз из тог моћног планинског сплета. Дотле су обе обале Дунава наше, а одатле је само десна обала наша све до испод Радујевца, одакле почиње Бугарска, а лева обала је румунска. Овде почиње и чувени Ђердап. Ђердапска клисура дугачка је 130 км. Може се слободно рећи да је то највеличанственија и најживописнија клисура у Европи. Почиње већ код Голупца а завршава се испод села Сипа код Текије. Ђердап је подељен на велики и мали. Мали је западно а велики источно од Доњег Милановца, односно од места где Дунав достиже ширину од 2000 м. Већ у Малом Ђердапу сузило се речно корито на 750 м, док је брзина 3 м. у секунди. Река је пуна брзака и вртлога, које проузрокују стене, што се пружају у речно корито са севера према југу, дакле попречно на речни ток. Те су стене остатак од оних геолошких времена када је почело стропоштавање земљишта између северних и јужних карпатских венаца.

После оне велике ширине код Доњег Милановца улази Дунав у живописни велики Ђердап, који га спутава, јаче и нагло. Најромантичнији део Великог Ђердапа је Казан, где се Дунав сужава до 113 м. Брзина му је већа¹ но икад а стране стрме, одсечне и високе 800 м. Дунав је овде неособично дубок, достиже дубину до 70 метара, највећу речну дубину у Европи. Овде се јавља у пролеће и јесен велики успон воде. Ђердап тако узан није у могућности да пропусти ону силну количину воде, коју Дунав у то време носи, зато се она тако нагло пење. То је и главни узрок великих поплава, које се тада јављају у Подунављу, Потисју, и Посавини, као и у Бачкој и Барањи. Тога ради дуж Дунава подигнути су високи насипи, који чувају угрожено земљиште. Нешто је помогло тој ствари и местимично регулисање Дунава, као и уклањање стена у кориту код Ђердапа, извршено у току времена од 1890 до 1896. год.

Последњи романтички, али и најужи део Вел. Ђердапа јест само 113 м. широка Демир Капија (Гвоздена Капија), нешто даље низводно имамо чувено острво Адакале. Оно је до 1908 год. било својина Турске, кад га је анектирала А-

устро-Угарска у исто време кад и Босну. Становници су Турци. Острво је ово сада припало Румунији.

Напуштајући ове природне красоте Дунав улази у влашку низију. Ширина реке расте рапидно од 1300 до 3500 м. (код Силистрије). Продужујући пут у југоисточном и источном правцу прима с десне стране Тимок и Балкански Искар, а с лева Карпатски Олт. Од Систова до Черноводе правац је североисточан, притока много. Од Черноводе, код које је подигнут један од највеличанственијих мостова (око 3 км. дугачак) до Црног Мора, коначног циља реке Дунава има још само 60 км. С десне стране пружа се гранитна висораван Добруџа, која сили Дунав да мења правац према истоку. Лева је обала ниска и пуна мочвара и мањих језера. Овде су важне притоке Серет и Прут, које извиру у Шумовитим Карпатима.

Чувена Дунавска Делта почиње код Тулче. Обухвата неких 2600 км; — као што се види то је огроман простор. Покривен је шумом и шикарјем са много мочвара и језера пуних морских птица и друге разне дивљачи. Најсевернији рукав делте је Килија, која се такођер дели у неколико рукаваца чинећи многа острва. Други рукав јужнији јест Сулина. На његовом ушћу налази се и варош истог имена. Сулина је једини рукав Дунавске Делте, који је плован и за велике морске лађе. Но како су овде зиме врло оштре, то је тај рукав редовно од децембра до фебруара замрзнут и паробродарство се обуставља. Трећи рукав је онај Св. Ђорђа. Раздаљина од најсевернијег до најјужнијег рукавца је око 60 км. Та три рукава граде два острва: једно северно, Лети, између Килије и Сулине; друго јужно Мојлис, између Сулине и Св. Ђорђа.

Укупна дужина Дунава износи око 2900 км. Слив му је велик 820.000 км² а простире се од 8⁰ до 29⁰ источне земљишне дужине и од 41-2⁰ до 50⁰ северне земљишне ширине. Најлепши део Дунава има наша држава, а сразмерно и највећи део. Тако дужина Дунава, кроз нашу земљу износи 591 км. т. ј. 20,8 процената његове целе дужине. Ширина корита је врло променљива, она се креће као што смо забележили од 3500 м. па до 113 м. Према последњем премеравању забележена је ова ширина Дунава: од Мохача до Паланке 380 до 760 м. код Н. Сада 1.100 м., источно од Д. Милановца 2000 м., у Ђердапу код Казана 190 до 113

... Дубина корита је такођер променљива. Она се низводно повећава, што свакако зависи и од структуре самог корита. Највећу дубину од 70 м. Дунав достиже у Казану. Брзина је такођер променљива. Нешто бржи ток пре уласка у Панонску равницу успорава се, што је свакако последица незнатног пада. Дунав је најбржи у Бердапу.

На више места саграђени су преко Дунава велики и добри мостови. Тако имамо мост код Линца, Беча, Будимпеште, Београда, Н. Сада, Черноведе. У пројекту јесу мостови код Батине који треба да веже Барању и Бачку, мост код Панчева, који би везао тај део Баната са Београдом и мост Смедерево — Ковин. Историјско значење има прелаз код Исачке на доњем Дунаву између Исмаила и Галца, где је прешао султан Осман наступајући против Пољске. Руси су за време руско турског рата прешли Дунав код Зимице. За време последњег светског рата било је такођер обостраних прелаза Дунава и с наше стране и са стране Аустро-Мађара и Немаца.

Највећа је река, као што се зна, у Европи Волга, она има 3600 км.. Па ипак Дунав има куд и камо веће значење. Разлози би могли бити ови:

1) Дунав тече кроз седам европских држава: Немачку, Аустрију, Чехословачку (границом) Мађарску, Краљевину С.Х.С., Бугарску (границом) и Румунију.

Волга иде само територијом Русије те се не може сматрати светским саобраћајним средством, већ локалним.

2) Дунав се улива у отворено Црно Море, приступачно светском саобраћају.

Волга у затворено Каспијско Море те тако нема светског значаја.

Најзад правац и ток Дунава има већег значаја у погледу бродарења, но правац и кретање Волге.

И над осталим рекама европским Дунав као међународно саобраћајно средство има преимућство. Поменућемо само Рајну, али она има само значење за Немачку и Холандију. Као што је познато Лудвиговим Каналом везан је Дунав са Рајном, те је тако преко тих европских река везано Северно и Црно Море.

II.

Срећне су ове земље које имају доста пловних река, Ако је та констатација тачна, онда Дунав оволики какав је, срећа је за Средњу Европу. Још од оних примитивних дана кад се корабљима пловило, он је коришћен као саобраћајно средство. Мале гусарске чунове, корабље и дереглије данас су замениле велике лађе, које Дунавом вуку огромне транспортне носећи рубу са севара на југ и обратно.

Данас већ имамо велику трговачку флотилу, која плови Дунавом. Власници су махом прибрежне државе, или поједиша трговачка друштва.

Све се државе труде да се са што више бродова појаве на овој великој линији, која спаја Ротердам са Цариградом. Једну државу коју морамо истаћи то је Чехословачка. Она до 1919 године није имала уопште трговачке флотиле. Али енергичним радом она је успела да брзо сагради завидан број бродова. Подизањем великог пристаништа у Братислави успеће да од њега створи центар бродарског саобраћаја у Средњој Европи. Аустрија пак, потпомогнута енглеским капиталима, такође ради све да понова заузме доминирајуће место на Дунаву. Њена је флота, као што се зна, једним делом ратом оштећена, а затим и пресудом арбитра смањена, но активност њених друштава тако је велика, да може ускоро постати најјача држава на Дунаву у том погледу. Првих година по ослобођењу наша је држава била најјача по тонажи, — нешто повраћајем наших предратних бродова, а већином по пресуди арбитра. Ми тај положај имамо и данас и морамо га задржати. Првенство наше заставе одржаћемо ако будемо спроводили здраву саобраћајно-трговачку политику. — Румунија као и Мађарска имају поред државних још и приватних друштава. Њихова је активност такође из дана у дан све већа. Интересантно је забележити да на Дунаву раде и Холанђани са својим бродовима.

Према подацима који стоје на расположењу, овакав би био распоред тонаже на Дунаву:

1) Српско Бродарско Друштво, основано 1891 год. са првим бродом «Делиградом,» броји:

8 бродова

68 шлепова

Услед ратних неприлика и после ратних односа са др-

жабом ово друштво није потпуно и правилно развило свој рад.

2) Речна Пловидба С. Х. С. као таква од 1. јануара 1926 год. има:

19	комада	путничких бродова
52	«	реморкера
14	«	пропела
583	«	шлепова
24	«	танка

3) Прво Дунавско Парабродарско Друштво, Д.Д.С.Г., основано 1829. год. као најјаче после Бродарског Синдиката има следећи број:

31	комада.....	путничких бродова
41	«	теретних
7	«	« пропела...
1	«	« мотора
435	«	шлепова
19	«	танкова.

Д.Д.С.Г. (како се скраћено зове) има и своју творницу бродова у старом Будиму.

4) Краљевско Мађарско Речно и Поморско Друштво — М. Ф. Т. Р., основано је 1896. год. такође је врло јако, има:

17	комада	путнич. бродова на такове
29	«	« са пропелером
32	«	теретна брода
204	«	шлепова.

5.) Баварски Лојд са седиштем у Регенсбургу, основано 1912. год.:

16	комада	путничких бродова
20	«	теретних
99	«	шлепова
24	«	танкова.

6.) Румунско Држав. Плов. Друштво основано је пре рата. Бродова има:

17	комала	путничких бродов-а
22	«	теретних
112	«	шлепова
12	«	танкова.

7.) Румунско Пар. Дунав. Друштво основано такође пре рата броји ове бродове:

4	комада	путничких	бродова
12	«	теретних	
62	«	шлепова	
15	«	танкова.	

7.) Чехословачко Дунавско Бродарско Друштво основано 1919. год., на бази је акционарског друштва у коме је држава заступљена са 70% акција. Броји ове бродове:

2	комада	путничких	бродова
9	«	реморкера	
4	«	пропелера са дизалицама	
4	«	мотора на нафти	
120	«	шлепова.	

Поред горе именованих има још неколико мањих друштава, која са својим бродовима раде на Дунаву. Од наших домаћих друштава поменућемо Гутман и Франк из Н. Сада, Шулц из Панчева, Наумовић, Биба и Тодић из Београда, који врше махом каботажу у унутрашњем саобраћају

Значај пловидбе Дунавом од увек је интересовао Европу. Још на Бечком Конгресу 1815. год. донете су извесне одредбе којима се регулише пловидба Дунавом. Пловидба Дунавом била је такође предмет расправе и на Париском Конгресу. По њему састављена је прва Дунавска Комисија коју су чинили делегати Русије, Енглеске, Француске, Пруске, Сардиније и Турске. Србија је учествовала преко свога комесара, кога је имала прво да одобри Порте. Ова је комисија израдила и први правилник о пловидби Дунавом 1857. год. — Правилник је овај допуњаван доцније приликом Берлинског Конгреса 1878. год. и Лондонског Уговора 1883. год., када се Србија могла појавити као члан ове комисије независно од Порте.

Но дефинитивне одредбе којима се регулише пловидба Дунавом, дате су Дунавском Конвенцијом од 23.7. 1921. год. која почива на уговорима Версајском, Сен-Жерменском, Нејском и Тријанонском.

Ова је конвенција ратификована од стране наше државе и због њене важности доносимо је у целини:

К О Н В Е Н Ц И Ј А

којом се утврђује дефинитивни Дунавски Статут.

Белгија, Француска, Велика Британија, Грчка, Италија, Румунија, Краљевина С.Х.С. и Чехословачка у намери да уреду у заједничком споразуму, сагласно одредбама Версаљског, СенЖерменског, Нејског и Тријанонског уговора, општа правила по којима ће се на дефинитиван начин обезбедити слободна пловидба на интернационалном Дунаву, решиле су да закључе у том циљу једну конвенцију и одредиле су за своје пуномоћнике (следе имена), који након што су изнели своја пуномоћја и нашли да су иста у доброј и потпуној форми, решише, у присутности и уз учествовање пуномоћника Немачке, Аустрије и Бугарске, следеће одредбе:

I. ГЕНЕРАЛНИ РЕЖИМ ДУНАВА.

Чл. 1.

Пловидба Дунавом је слободна и отворена свима заставама под условом потпуне једнакости на целом пловном току реке, т. ј. између Улма и Црног Мора, и на целој интернационализованој речној мрежи како је она утврђена у следећем члану, и то на тај начин, да се на штету припадника, добара и заставе ма које силе не чини никаква разлика између њих и припадника, добара и заставе саме прибрежне државе или државе чији припадници, добра и застава уживају највеће повлашћење.

Ове се одредбе имају разумети под резервом стипулација садржаних у члану 22. и 43. ове конвенције.

Чл. 2

Интернационализовану речну мрежу наглашену у предњем чл. са-чињавају:

Морава и Таја у делу њиховог тока који чини границу Аустрије и Чехословачке;

Драва од Барча;

Тиса од ушћа Самоша;

Мориш од Арада,

Побочни канали или канали саграђени било у циљу да удвоје или побољшају природно-пловне секције поменуте мреже, било да повежу две природно пловне секције једног истог од ових водених токова.

Чл. 3

Слободу пловидбе и једнакост међу заставама осигуравају две различите комисије наиме: „Дунавска Европска Комисија“, чија се компетенција онако како је утврђена у глави II. протеже на део реке звани поморски Дунав, и „Међународна Дунавска Комисија“ чија је надлежност утврђена у глави III, а протеже се на пловни речни Дунав, као и на водене путеве који су означени као интернационални у чл. 2.

II. ПОМОРСКИ ДУНАВ.

Чл. 4.

Европска Комисија Дунава је састављена провизорно од представника Француске, Вел. Британије, Италије и Румуније и то од по једног делегата на државу.

Ипак свака европска држава, која то у будуће оправда са довољно поморско трговачких и европских интереса на ушћима Дунава, моћи ће на своје тражење бити заступљена у комисији, на основу једногласне одлуке донете од стране влада, које су у тој комисији представљене.

Чл. 5

Европска Комисија врши власт коју је и пре рата имала. Ништа није измењено у правима, атрибуцијама и повластицама које је она добила из међународних уговора, конвенција, аката и аранжмана, који се односе на Дунав и његова ушћа.

Чл. 6.

Надлежност Европске Комисије простире се, под истим условима као и у прошлости и без икаквих промена њеног садашњег подручја, на поморски Дунав, т. ј. од ушћа реке па до места где почиње надлежност Међународне Комисије.

Чл. 7.

Власт Европске Комисије може престати само на основу једног међународног аранжмана, закљученог од свих држава које су представљене у комисији.

Законито седиште комисије остаје у Галцу.

III. РЕЧНИ ДУНАВ.

Чл. 8

Међународна Дунавска Комисија је састављена, сагласно члановима 347 Версај. Уговора, 302 Сенжерменског уговора, 230 Нејског уговора¹⁾ и 286 Тријанонског уговора од два представника немач. прибрежних држава, од по једног представника сваке од осталих прибрежних држава и једног представника сваке неприбрежне државе представљене сада или која то буде у будуће у Европској Дунавској Комисији.,

Чл. 9.

Надлежност Међународне Комисије простире се на део Дунава између Улма и Браиле и на речну мрежу која је на основу чл. 2. оглашена међународном.

Никакав водени ток, изузев оних који су назначених у чл. 2., неће моћи бити стављен под надлежност Међународне Комисије без једногласног пристанка те Комисије.

На делу Дунава и на речној мрежи стављеној под њену надлежност а у границама власти која се темељи на овој Конвенцији, Међународна Комисија пази да никаква препрека не буде учињена од стране једне или више држава слободној пловидби реком и да како у погледу пролаза тако и у погледу употребе пристаништа, њихових инсталација и њихових прибора, припадници, добра и заставе свих држава буду третирани потпуно једнако и на један општи начин, и да никаква повреда не буде нанета међународном карактеру, што су га уговори одредили интернационализованој мрежи Дунава.

Чл. 11

На бази предлога и пројеката који су јој поднети од прибрежних држава, Међународна Комисија утврђује општи програм великих амелиорационих радова, који се имају предузети у интересу пловности међународне речне мреже и чије извршење може бити распоређено на период од од више година.

1.) Означени чланови мировних уговора међу собом су истоветни. Цитираћемо само Чл 230 Нејског Уговора, закљученог 27. новембра 1919 г, који гласи:

„Чл 230 (Нарочите одредбе за Дунав): Од тачке где престаје надлежност Европске Комисије, е дунавска мрежа, означена у Чл. 219 биће стављена под управу једне међународне комисије овако састављене:

два представника немачких прибрежних држава;
по један представник сваке друге обалске државе;
по један представник сваке од необалских држава Дунава, а које ће у будуће бити заступљен у Дунавској Европској Комисији.

Ако који од тих представника не могу бити назначени у тренутку ступања у важност овог уговора, одлуке комисије биће ипак пуноважне.

Годишњи програм текућих радова за одржавање и побољшање речне мреже, израђује свака прибрежна држава, у колико се то односи на њен територијални домен и доставља га Комисији, која цени да ли је програм сагласан потребама пловидбе; она га може изменити ако то налази за сходно.

У свим својим одлукама Комисија ће водити рачуна о техничким, економским и финансијским интересима прибрежних држава.

Чл. 12

Радове који су обухваћени у ова два програма, изводе прибрежне државе у границама својих респективних територијалних међа. Комисија ће се уверавати о извођењу радова и о њиховој сагласности са програмом у коме су предвиђени.

У случају да једна држава не би била у стању да преузме сама радове који су у њеној територијалној надлежности, она ће бити дужна да препусти њихово извођење самој Међународној Комисији, под условима које ће ова одредити, али Комисија неће моћи њихово извођење поверити једној другој држави сем у колико се то не тиче оних делова речне мреже који чине границу. У овом последњем случају Комисија ће одредити начине за извођења радова, водећи рачуна о специјалним одредбама мировних уговора.

Заинтересоване прибрежне државе дужне су да за извршење поменутих радова пруже, према случају, Комисији или држави која их извршује све потребне олакшице.

Чл. 13

Прибрежне државе имаће право да у границама својих респективних територијалних међа предузимљу без предходног одобрења Међународне Комисије, радове који би се показали неопходним услед какве непредвиђене и преке околности. Оне су при свем том дужне да сместа доставе Комисији побуде којима се образлажувају ови радови, пружајући јој један сумаран опис тих радова.

Чл. 14

Прибрежне државе доставиће Међународној Комисији један сумаран опис свих радова које оне сматрају као неопходне за њихов економски развитак, а поглавито одбранбене радове противу поплава, оне који се односе на наводњавање и употребу хидрауличних снага, те који би се имали изводити на оном току воде, који пада унутар граница њихових респективних територијалних међа.

Комисија може да забрани те радове једино ако би били такве природе да угрожавају пловност реке.

Ако у року од два месеца од дана доставе Комисија не буде формулисала никакву примедбу, онда ће се без икаквих других формалности моћи приступити извршењу тих радова. У противном случају, Комисија ће бити дужна да донесе одлуку у најкраћем року, а најкасније за четири месеца, рачунајући по истеку првога рока.

Чл. 15

Издатци за текуће радове око одржавања, падају на терет односних прибрежних држава.

Али када је држава која их извршује, у могућности да утврди да трошкови који јој падају на терет за старање око одржавања пловног корита прелазе знатно преко потреба које изискује њен властити промет, та ће држава моћи да тражи од Комисије да правично расподели ове издатке између ње и оних прибрежних држава које су директно заинтересоване на извођењу речених радова. Комисија ће у том случају сама утврдити допринос који пада на сваку државу и осигурати да се исти уреди.

Ако пак сама Комисија предузме унутар граница једне државе радове за одржање, она ће тад примити од те државе одговарајући износ за трошкове који истој падају на терет.

Чл. 16

Што се тиче амелиорационих радова у правом смислу те речи и радова намењених за одржање амелиорационих радова од нарочите важности, држава која их предузима биће овлашћена од Комисије, да своје издатке покрије наплаћивањем пловидбених такса.

Ако сама Комисија извршује радове ове категорије, она ће моћи своје издатке покрити наплаћивањем такса.

Чл. 17

Што се тиче оних делова Дунава, који чине границе, извођење радова и расподелу трошкова уредиће споразумно између себе респективне прибрежне државе. Ако неби дошло до споразума сама ће Комисија, водећи рачуна о одредбама мировних уговора, одредити услове за извршење поменутих радова и евентуално за расподелу трошкова причињених њиховим извођењем.

Чл. 18

Таксе које се буду наплаћивале на пловидбу, биће умерене. Оне ће се рачунати према запремини брода, и неће се ни у ком случају моћи одређивати према транспортованој роби. По истеку периода од пет година овај систем убирања такса моћи ће бити ревидиран, ако то Комисија тако одлучи једногласношћу својих чланова.

Приход од такса биће намењен искључиво радовима који су дали повода њиховом убирању. Међународна Комисија ће одредити и објавити тарифе за њих и она ће контролисати њихову наплату и упогребу.

Овим таксама не сме се никада завести диференцијално поступање које би се базирало било на застави бродова или народности лица и добара, било на пореклу, дестинацији или правцу транспорта; оне не могу ни у ком случају доносити приход држави која те таксе наплаћује, ни Комисији, нити учинити неопходним детаљан преглед товара, сем кад постоји сумња кријумчарења или престапа.

Кад Међународна Комисија преузме на свој терет извођење радова, она ће наплаћивати, посредством заинтересоване прибрежне државе, таксе у износима који одговарају њеним учињеним трошковима.

Чл. 19

Царине или општинске или друге таксе заведене од прибрежних држава на робу приликом њеног укрцавања или искрцавања у пристаништима или на обалама Дунава, наплаћиваће се не правећи при томе никакве разлике по застави, и то на такав начин да то никако не омета пловидбу.

Царине не могу бити веће од оних што се наплаћују на осталим царинским границама заинтересоване државе на робу исте природе, истог порекла и исте дестинације.

Чл. 20

Пристаништа и јавна места за искрцавање и укрцавање постављења на речној међународној мрежи, са њиховим справама и инсталацијама биће приступачна пловидби и употребљивана од ње без разлике застава, порекла и опредељења, и надлежне локалне власти неће при томе давати никакво првенство у погодносима једном броду на штету другог, осим у изузетним случајевима где је очевидно да потреба момента и интереси земље налажу одступање од тога правила. Првенство у тим случајевима даваће се тако да го не чини стварну сметњу слободном вршењу пловидбе нити повреду принципа једнакости застава.

Исте власти пазиће да се све операције које су потребне промету као: укрцавање, искрцавање, олакшавање, смештај у магацине, претоваривање и т. д. извршују под што је могуће лакшим и бржим условима и то тако да се тиме не чине никакве сметње пловидби.

Употреба пристаништа и јавних места за укрцавање и искрцавање, може дати повода прикупљању такса и закупнина, правичних и подједнаких за све заставе, те које одговарају трошковима за градњу, одржавање

и експлоатацију пристаништа и њихових инсталација. Тарифе о томе биће објављене и саопштене бродарима. Оне ће се примењивати само у сулчајевима стварне употребе инсталација и справа ради којих су заведене.

Прибрежне државе неће чинити сметње томе, да сва пловидбена предузећа под условом поштовања земаљских закона и правила одржавају на њиховој територији неопходне им агенције за вршење промета.

Чл. 21

У случају да се прибрежне државе одлуче, да створе слободна пристаништа или слободне зоне у пристаништима у којима је претовар неопходан или се уопште врши, — правила које се односе на употребу речених пристаништа или зона биће достављена Међународној Комисији.

Чл. 22

На интернационализованој мрежи Дунава транспорт робе и путника између пристаништа различитих држава, као и између пристаништа једне исте државе, слободан је и отворен свима заставама под условима потпуне једнакости.

При свом том увођење локалне редовне службе за транспорт путника и домаће или национализоване робе између пристаништа једне исте државе, неће моћи вршити туђе заставе, до једино у сагласности са националним уредбама и у споразуму са властима заинтересоване прибрежне државе.

Чл. 23

Пролаз у транзиту бродова, сплавова, путника и робе је слободан на интернационализованој мрежи Дунава па ма се тај транзит вршио директно, или после претоваривања, или после смештаја робе. Неће се наплаћивати никаква царина или каква друга специјална дажбина, која би се заснивала једино на транзиту.

Када обе обале воденог пута чине део једне исте државе, роба у транзиту моћи ће бити стављена под печат, под затвор, или под строжу царинских органа.

Држава кроз коју се транзит ује имаће право да тражи од капетана или власника писмену изјаву, учињену по потреби под заклетвом, којом се утврђује: да ли се транспортује или не роба, чији је промет специјално регулисан или чији је увоз забрањен од стране транзитоване државе. Листа те робе биће што је могуће скорије достављена Међународној Комисији ради обавештења.

Подношење манифеста не могу захтевати надлежне власти транзитоване државе, до једино у случају кад је капетану или власнику брода доказано да је покушао да кријумчари, или кад су царински затвори проваљени. Ако се у тим случајевима открије разлика између товара и манифеста, капетан или власник не може се позивати на слободу транзита, да би тиме било своју личност, било робу коју је хтео кришом транспортовати заштитио од гоњења, управљеног против њега од стране царинских органа, сагласно земаљским законима.

Када водени пут чини границу између две државе, бродови, сплавови, путници и роба у транзиту биће ослобођени од сваке царинске формалности.

Чл. 24

Међународна Комисија, инспиришући се предлозима које ће јој поднети прибрежне државе, израдиће пловидбени и полицијски правилник, који ће бити, у колико је могуће, једнообразан за онај део речне мреже који се налази под њеном надлежношћу.

Свака држава ставиће тај правилник у крепост на својој властитој територији једним актом законодавства или једним управним актом и стараће се за његову примену под резервом права надзора, признатог Међународној Комисији у члановима од 27. до 30. ове Конвенције!

За оне делове реке који чине границу, извршење правилника о пловидби и полицији биће под истим резервама обезбеђено путем споразума између прибрежних држава, а у недостатку споразума од сваке прибрежне државе у границама њене суверености.

Чл. 25

Вршење опште полицијске службе на интернационализованој речној мрежи припада прибрежним државама, које достављају правилнике Међународној Комисији, да би јој на тај начин дали могућности да утврди да њихове одредбе не погађају слободу пловидбе.

Чл. 26

Сви бродови које употребљавају прибрежне државе специјално за полицијску речну службу, биће дужни да истакну поред своје националне заставе један знак засебан и подједнак за све. Њихова имена, описи и бројеви достављаће се Међународној Комисији на знање.

Чл. 27

У циљу испуњавања задатка који јој је поверен одредбама ове конвенције, Међународна Комисија установиће све административне, техничке, санитарске и финансијске сервисе које сматра за потребне. Она ће именovati и награђивати персонал за њих и утврђивати њихове надлежности.

Комисија ће моћи установити у своме централном седишту:

1. Један сталан генерални секретаријат, чији ће шеф бити изабрат од припадника једне неприбрежне државе представљене у Комисији.

2. Један технички сервис, чији ће шеф бити наименован статутском већином гласова ако припада једној неприбрежној држави представљеној или не у Комисији, а једногласно ако је он припадник једне прибрежне дунавске државе.

3. Један наутички сервис чији ће шеф бити изабран међу припадницима једне европске државе која није у Комисији.

4. Један сервис за генерално рачуноводство и контролу прихода од такса, чији ће се шеф бирати међу припадницима једне прибрежне државе или једне неприбрежне представљене или не у Комисији.

Ове ће шефове помагати у раду чиновници, изабрани у првом реду и на колико је могуће подједнак начин међу припадницима прибрежних држава. Овај је персонал међународан; наименује га и плаћа Комисија и само га она може опозивати.

Чл. 28.

Свака ће држава назначити, у колико се ње тиче, подесне агенте којима ће ставити у дужност, да у границама њених територијалних међа потпомажу по својој надлежности и својим добрим услугама више чиновнике Међународне Комисије и да им олакшавају вршење њихове мисије.

Чл. 29

Прибрежне државе пружаће чиновницима Комисије све потребне олакшице за испуњавање њихових функција. Ови чиновници, снабдевени легитимацијама Комисије у којима се потврђује њихово својство, имаће поглавито право да се крећу и путују слободно по реци и у пристаништима и јавним местима за искрцавање. Локалне власти сваке прибрежне државе указиваће им помоћ и услуге за испуњавање њихове мисије. Полицијске и царинске формалности којима би се они имали подвргнути биће вршене према њима тако, да им неће сметати у вршењу њихових функција.

Чл. 30.

Чиновници прописно овлашћени од Комисије пријављиваће сваку повреду пловидбеног и полицијског правилника надлежним месним властима, које су дужне применити одговарајуће санкције и обавестити Комисију како су поступиле по жалбама које су им биле поднете.

Свака ће прибрежна држава назначити комисији судове надлежне у првој инстанцији као и апелационе за повреде које су напоменуте у пред-

њем ставу. Пред овим судовима чије седиште треба да је по могућству што ближе реци, биће саслушан, ако то треба, чиновник Комисије који је по вреду доставио.

Чл. 31.

У судским предметима који се односе на пловидбу Дунавом, а изнети су пред суд једне прибрежне државе, не може се захтевати од странаца никаква кауција *iudicatum solvi*, због њихове народности или због тога што они немају домицил нити место сталног пребивања у земљи у којој је тај суд или што у њој немају имања.

Капетан или власник брода неће моћи бити спречен да настави свој пут због једног предузетог процеса против њега, чим положи кауцију тражену од судије по предмету расправе.

Чл. 32

У циљу одржавања и побољшања услова пловидбе у сектору Дунава између Турне Северина и Молдаве, тако званих Гвоздених Врата и Катаракти биће установљена, заједничким споразумом између обеју односних прибрежних држава и Међународне Комисије, специјални, технички и административни сервиси који ће имати своје централно седиште у Оршави, не искључујући тиме помоћне сервисе, који би се могли у случају потребе успостављати на осталим тачкама тога сектора. Изузев пилота који се могу бирати од припадника свих нација, персонал ових сервиса биће биран и именован од стране обеју односних прибрежних држава, њиме ће управљати шефови сервиса именовани од истих држава и потврђени од Међународне Комисије.

Чл. 33.

На предлог сервиса предвиђених у претходном члану, Комисија ће одлучивати о корисним мерама за одржавање и побољшање пловности и администрације сектора као и о таксама или евентуално свим осталим средствима намењеним истој сврси, а да се из тога не могу изводити никакве обавезе на финансијске подпоре од стране заступљених влада.

Она ће једним нарочитим правилником утврдитим функционисање сервиса, начин наплаћивања такса и награђивања персонала.

Она ће ставити на расположење ових сервиса опреме, зграде и инсталације предвиђене у чл. 288 Тријан. Уговора.

Када буду отклоњене природне тешкоће, којима је мотивисано установљавање овог нарочитог режима, Комисија ће моћи одлучити о његовом укидању и ставити сектор под одредбе које важе, у погледу радова и такса, за оне остале делове реке који чине границу између двеју држава.

Чл. 34

Комисија може, ако то сматра за корисно, примењивати аналогни административни режим и на друге делове Дунава и његове речне мреже који би представљали за пловидбу исте природне тешкоће, и укидати га под условима предвиђеним у предходном члану.

Чл. 35

Међународна Комисија сама утврђује ред својих радова по једном правилнику који ће донети у свом пленарном заседању. Када доноси свој годишњи буџет, она тада утврђује и укупан допринос што га свака држава заступљена у њој треба да поднесе за покриће њених општих административних издатака.

Она утврђује број и место својих периодичних сесија, редовних и ванредних, и установљава један стални извршни комитет састављен од делегата присутних у њеном седишту или од њихових заменика, а коме је дужност да пази на извршење одлука примљених у пленуму као и на добар рад сервиса.

Председништво комисије, за један период од шест месеци, одправља свака делегација по једном турнусу утврђеном према азбучном реду заступљених држава.

Комисија може пуноправно решавати само када је присутно две трећине њених чланова.

Одлуке се доносе већином од две трећине присутних чланова.

Чл. 36.

Законско седиште Међународне Комисије је утврђено у Братислави за једну периоду од пет година од дана ступања на снагу ове Конвенције.

По истеку ове периоде, Комисија ће имати право да се за једну нову петогодишњу периоду премести у једну другу варош на Дунаву по турнусу чије ће модалитете она сама поставити.

Чл. 37.

Међународна Комисија ужива, како за своје инсталације, тако и за личност својих делегата, исте привилегије и имунитете, који се признају за време мира као и за време рата акредитованим дипломатским агентима.

Она има право да истиче на својим објектима и на својим непокретностима једну заставу, чији облик и боје она сама одређује.

Чл. 38.

Пред Комисију се износи свако питање које се односи на тумачење и примењивање ове конвенције.

Свака држава која би била у стању да се, противу једног решења Међународне Комисије, позове на разлоге основане на ненадлежности или повреди ове конвенције, моћи ће у року од шест месеци изнети спор пред специјалну јурисдикцију организовану од стране Друштва Народа. По сваком другом мотиву тражење у сврху изравнања спора може поднети само она држава или оне државе које су територијално заинтересоване.

У случају где би једна држава одбила да се повинује једној одлуци донетој од стране Комисије на основу власти што је она има по овој конвенцији, спор ће се моћи изнети пред високу јурисдикцију назначену у ставу 2. а под условима предвиђеним у статуту речене јурисдикције.

IV. ОПШТЕ ОДРЕДБЕ.

Чл. 39.

Међународна Дунавска Комисија и Европска Дунавска Комисија предузеће потребне диспозиције да би осигурале, у колико је то могуће и корисно, једнообразност дунавског режима.

Оне ће у том циљу редовно измењивати међусобно сва обавештења, документа, записнице, проучавања и пројекте који могу интересовати једну и другу Комисију. Оне ће моћи по заједничком споразуму доносити извесне прописе, који се односе на пловидбу и речне полицију.

Чл. 40.

Државе потписнице ове конвенције настојаће да засебним конвенцијама утврде једнообразне прописе грађанског и трговачког реда, санитарске и ветеринарске који се односе на вршење пловидбе и на уговор о транспортовању.

Чл. 41.

Сви уговори, конвенције, акта и аранжмани по питању режима међународних река у опште, а Дунава и његових ушћа напосе, који су на снази у моменту потписивања ове конвенције остају и даље у важности у свима оним својим одредбама које нису укинута или измењена претходним стипулацијама.

Чл. 42.

Овај ће статут моћи бити измењен по истеку рока од пет година од његовог ступања на снагу, ако то буду захтевале две трећине држава потписница означајући одредбе које им изгледају погодне за ревизију. Ови захтеви биће упућени влади Француске Републике, која ће сазвати у року од шест месеци једну конференцију на коју ће бити позване да учествују све државе потписнице ове конвенције.

V. ПРЕЛАЗНЕ ОДРЕДБЕ

Чл. 43.

Стипулације ове конвенције имају се схватити у том смислу, да оне никако не погађају оне одредбе Мировних Уговора које проистичу из чланова 327 (став 3) 332 (став 2) и 378. Версаљ. Уговора и одговарајућих чланова Сен. Жерменског, Нејског и Тријанонског Уговора.

Чл. 44

Ова ће конвенција бити ратификована и ратификације се имају депоновати у Паризу у што је могуће краћем року, а најкасније пре 31. марта 1922. год.

Она ће ступити на снагу три месеца после закључења записника о депоновању ратификација.

У смислу чега су горе наведени пуномоћници потписали ову конвенцију редиговану у једном примерку, који ће бити остављен у архивама владе Француске Републике и чија ће по једна аутентична копија бити достављена свакој од Сила потписница.,

Учињено у Паризу 23. јула 1921. год.

(Следују потписи)

ЗАКЉУЧНИ ПРОТОКОЛ.

У моменту приступања потпису акта који утврђује дефинитиван Дунавски Статут, а у намери да му прецизирају смисао, потписати пуномоћници су се сложили о следећем;

уз чл. 2.

Што се тиче дела Тисе који се налази између ушћа Самоша и Тисе Ујлака, режим овог статута биће и на њему примењен, чим овај део буде од Међународне Дунавске Комисије признат као плован.

уз чл. 19.

Одредбе другог става чл. 19. не спречавају обалне државе да евентуално захтевају погодности од дерогација, које би одобрила Генерална Конвенција предвиђена у чл. 338. Версаљ. Уговора и у одговарајућим члановима осталих уговора о миру.,

уз чл. 22.

а) Под прометом на који се циља у ставу 2 чл. 22 има се подразумевати свака јавна служба за превоз путника и робе организована од стране једне туђе заставе између пристаништа једне исте државе, када се та експлоатација врши под условима редовне службе, континуитета и интензивности, погодним да у истој мери као и регуларне линије у ужем смислу те речи утичу штетно на националне интересе државе у којој се та експлоатација врши.

б) Сматра се да одредбе чл. 22. не мењају ни у колико ситуацију која за сада произлази из чл. 332 Версаљ. Уговора и одговарајућих одредаба осталих Уговора о миру, у свему што се односи како на односе између савезничких држава с једне стране, и Немачке, Аустрије, Мађарске и Бугарске, с друге тако и на односе ових задњих држава међусобно, за све време трајања рокова у којима ће се та ситуација одржати при извршивању чл. 378. Версаљ. Уговора и одговарајућих чл. осталих Уговора о миру.

По истеку ових рокова, одредбе чл. 22 примењиваће се на све државе без изузетка.

уз чл. 23.

Транзитована држава нема права да забрани транзит робе наведене у 4. ставу чл. 23. као ни транзит лица и стоке, изузев у случајевима које предвиђају санитарни и ветеринарски закони транзитоване земље или међународне конвенције које регулишу та напред поменути питања.

уз чл. 31

Чл. 31. има се схватити у том смислу да се странци неће моћи стављати у повољнији положај од оног у који се стављају сународници.

уз чл. 42

У случају да укидање Европске Комисије буде решено пре истека рока од пет година, предвиђеног у чл. 42., владе потписнице ове конвенције споразумеће се о условима ревизије овог статута.

уз чл. 44

Став први чл. 44. има се схватити у том смислу, да се њиме не могу никако погодити стипулације, садржане у чл. 349. Версаљског Уговора као и у одговарајућим члановима осталих уговора о миру.

У смислу чега су потписници саставили овој протокол који ће имати исту снагу и трајање као и конвенција којој је он придодат.

Учињено у Паризу 23. јула 1921.

Од увек је била тежња европских држава, да се осигура слободна пловидба Дунавом свима заставама. Још од Бечког Конгреса настојало се на томе, док та идеја није дошла до потпуног изражаја у Дунавској Конвенцији. Њоме је прокламован принцип слободне пловидбе на основу интернационализовања Дунава и његових притока Мораве и Таје у делу њиховог тока који чини границу Аустрије и Чехословачке; Драве од Барча; Тисе од ушћа Самоша и Мориша од Арада.

Као што се види, конвенција предвиђа две комисије: Међународну Европску Комисију и Међународну Дунавску Комисију. Дужност је прве комисије, да бди над пловидбом од Галца до утока у Црно Море, над такозваним поморским Дунавом. Надлежност Међународне Дунавске Комисије простире се од Улма до Браиле, односно до Галца. Европску Комисију чине представници Француске, Енглеске, Италије и Румуније, док су у Дунавској Комисији по један представник прибрежних држава и то: Баварске, Виртемберга, Аустрије, Чехословачке, Мађарске, наше Краљевине, Румуније и Бугарске, као и по један представник трију великих сила: Енглеске, Италије и Француске. Русија није представљена. Но број чланова ове комисије није ограничен (види чл. 8.) те ће Русија свакако накнадно постати члан ове комисије. Чланови комисије уживају дипломатски имунитет (види чл. 37.). Одлуке се доносе већином од две трећине гласова (чл. 35), за разлику од дипломатских конференција где се одлуке доносе једногласно. Једном већ донете одлуке обавезне су и за државе, које су приликом гласања остале у мањини. Но решења нису одмах извршна, заинтересована страна има право жалбе Друштву Народа у року од шест месеци.

Седиште комисије је за првих пет година у Братислави

(види чл. 36.), по истеку овог периода моћи ће се променити седиште у коју другу варош на Дунаву по нахођењу комисије

Овај Статут о Дунаву важи пет година и он ће се моћи променити тек на захтев две трећине држава потписница (види чл. 42.). Овако формулисан захтев има се упутити влади Француске Републике, као најпозванијем чувару мировних уговора, на даље саветовање и решење.

Новим Дунавским Статутом зајемчена је слободна пловидба свима заставама. Од овога начела изузета је каботажна у унутрашњем локалном саобраћају, која је и даље остала као надлежност домаћих друштава. Овај нови режим свакако представља велику добит, ако га упоредимо са ранијим стањем. Док су се раније комисије задовољавале само декларацијом појединих принципа, чије би извршење зависило од нахођења дотичних прибрежних држава; дотле садашња комисија има право издавати потребне правилнике и доносити целисходна решења која су обавезна за прибрежне државе. Једном речју данашња Дунавска Комисија представља један међународни организам, који располаже правним средствима. Она има дужност да чува принципи слободне пловидбе и да бди над правилним извршењем издатих правилника и других обавеза које су постале извршне, брињући се стално о свима радовима у хидротехничком погледу.

Поклоњена је нарочита пажња и Бердлу. Чланом 32. овог статута предвиђено је, да се за овај најосетљивији део Дунава образује нарочита установа од посебног представника наше државе, Румуније и представника Дунавске Комисије са седиштем у Оршави. Дужност је ове установе, да пропише нарочите одредбе ради техничке организације послова на том делу Дунава. Како је пловидба на овом делу Дунава и сувише опасна и тешка, и како је потребно познавање сваког, ма и најмањег дела воде, то је предвиђено, да се одаберу најбољи пилоти (лоцови) ради спровођења бродова при њиховом пролазу.

Чланом 21. ове конвенције предвиђено је отварање слободних пристаништа или слободних зона у пристаништима. И ово је свакако један корак унапред према ранијим одредбама. Ако потребе саобраћаја и трговине буду захтевале и ово, онда ће се и томе приступити.

Врло је важна одредба чл. 22 ал 2. ове Конвенције, њоме

је признато право унутрашње каботаже само прибрежној држави. Наиме бродови једне земље не могу вршити унутрашњу каботажу у водама друге земље без нарочитог одобрења и саизвољења заинтересоване државе. Осим се ишло на то да се помогне домаће бродарство, које поред привилегисаног положаја у националним водама има, свако у својој земљи, још и искључиво право унутрашње каботаже.

На закључку: предња конвенција са својим одредбама јест један основни закон, којим је огарантован принцип слободне пловидбе и правилно развијање трговине на означеним водама.

III.

Дунавским статутом јасно је изражена идеја слободне пловидбе у вези са интернационализовањем Дунава. Према том принципу за наше власти Дунав је иностранство. Са тог гледишта у начелу имају се третирати бродови, који долазе из других држава у које наше пристаниште, као и бродови који транзитирају.

Једном речју сваки пристанак бродова у које од наших пристаништа идентичан је, рецимо, са доласком воза из иностранства и са бродом се има поступати као и са возом. Долазак брода има се пријавити дотичној царинарници, а роба, ако је носи, има се предати царинарници стоварницом. У принципу нити царинске, нити икоје друге власти немају права вршити преглед особља на броду. Преглед се може вршити тек онда, ако ко од особља жели иступити на наше тло, као и по повратку за брод. Они се и у овим случајевима третирају као путници и подлежу свима прописима, којима се подвргавају инострани путници при доласку, односно при повратку.

Бродови који вуку робу иностраног порекла могу пристати само у местима где има царинских установа. У случају елементарних и других непредвиђених узрока може бити изузетака. Бродови под тим околностима могли би пристати и у другим местима, пријавивши се којој нашој најближој власти ради записничког констатовања правог стања ствари. Одређени пратилац, никако несме напуштати брод или товар.,

Па ипак принцип интернационализовања Дунава не може

ићи на уштрб суверених права дотичне прибрежне државе. Ради заштите својих разних интереса власти су овлашћене да у случају оправдане сумње или потказа потраже и манифест од капетана брода, сравне га са товаром, како би се констатовало, да брод случајно не вуче међу осталом робом, још и робу чији је увоз забрањен или условљен.

Царинске формалности које се данас врше на Дунаву, базирају на прописима Царинског Закона, Царинског Поступка за отправаљање и држање робе под царинским надзором и на основу Царинског Поступка за провоз Дунавом Ц. Бр. 28771-923. год. Одредбе Царинског Закона са поменим поступком (Ц.П.з.О.и.Д.Р.) дате су у времену када је само десна обала била наша. При таквим околностима законодавац, имајући пред очима заштиту државних интереса, донео је и целисходне законске одредбе. Не те одредбе и многе формалности које отуда проистичу, данас кад су обе обале наше, не само што нису потребне но и коче брз саобраћај и сукобљавају се у неколико и са принципом слободне трговине. Оне би се евентуално могле применити на доњи ток Дунава, кад почиње бивати само једна обала наша, — даље од Базијаша, односно од Вел. Градишта.

Увиђајући све то, Генерална Дирекција Царина у Београду издала је Правилник, односно Поступак за провоз Дунавом Ц. Број: 28771-923. год. Њиме се у неколико изгладила колизија одредби у Царинском Закону са принципом слободне пловидбе израженим у Конвенцији. Сам правилник предвиђа две царинарнице за свршавање царинских формалности при доласку, односно изласку, а то су царинарнице у Бездану односно у Вел. Градишту. *Давши овим двема тачкама ту важност, држава је наша дужна да то и реализује подизањем потребних зграда, изграђивањем кеја и т. д.* За сада немамо царинарницу у Бездану, већ одељак сомборске царинарнице. Да ли је потребна царинарница у Сомбору, то је ствар надлежних, али у Бездану мора бити седиште царинарнице са управником на челу. Ово је врло појмљиво имајући у виду велики провоз бродова и разне компликације за чију је расправу надлежна само царинарница и где је неопходно потребна непрекидна присутност управника царинарнице. Ове две тачке имају велику улогу у провозу Дунавом, па им је потребно дати могућности да дођу потпуно и до изражаја.

Капетани бродова дужни су пријавити свој долазак код ових двеју царинарница, дати првенствено изјаву да ли собом вуку:

- 1.) Предмете чији је провоз забрањен санитарским и ветеринарским законима или међународним конвенцијама;
- 2.) Предмете чији је увоз у земљу забрањен;
- 3.) Предмете за чији је увоз потребно имати право трговања (отрови и т. д.);
- 4.) Предмете, чији се саобраћај има вршити по специјалним правилима (запаљиви предмети, мртваци и т. сл.);
- 5.) Убојни материјал намењен наоружању Турске, Бугарске, Мађарске, Аустрије и Немачке.

После ове изјаве, саставља се упутница, која садржи податке из одговарајућих товарних листова, и одређује се спроводник. У принципу, као што је наглашено, царинске власти немају права тражити од капетана предочење манифеста сем случаја поменутих у чл. 23. Конвенције.

Тражење писмене пријаве, односно изјаве са напред наведеним подацима потпуно је умесно. Тај се поступак оснива на самој Конвенцији (види чл. 23.) а њиме се ишло на то да се осигурају интереси дотичне земље. Али, колико је то умесно и оправдано, толико је неумесан и непотребан поступак са упутницама. Упутница је царинска исправа, којом се роба са једног граничног места упућује у друго место. У њој морају бити подаци са товарних листова, који робу прате. Царинарнице, којима је такав докуменат упућен морају потврдити пријем упућене им робе по таквој исправи. Овај поступак оснива се на чл. 13. Цар. закона у вези са чл. 23. Цар. поступка за отправљање робе под царинским надзором, а прећутно га признаје и нови Поступак за провоз Дунавом.

Још се одмах мора констатовати, да је та формалност наслеђена из оних дана, када је само једна обала — десна — била наша. Онда су те законске одредбе и формалности, које из њих проистичу биле апсолутно потребне. Данас су оне непотребне бар за овај део Дунава од Бездана до Вел Градишта. Сам посао око уписивања товарних листова у упутнице, савњивање товарних листова са њима и завођење упутница у одговарајући контролник односи много времена и нема никакве сврхе.

Сваки брод који улази у наше воде прати увек царински орган, те су упутнице непотребне. Брод не може нигде при-

стати нити што истоварити до у место где има царинских установа. Сваки овакав његов пристанак има се сматрати као долазак из иностранства и према њему има се тако и поступати, то јест брод је дужан дати при уласку у пристаниште општу пријаву, а затим и стоварницу за робу коју је за то место донео. Државни интереси чувани су, јер је пратилац на њему. Дакле установа упутница је апсолутно непотребна.

Још нешто. Овај систем рада ствара нежељене кривичне последице по возиоца. Возилац саставља упутнице према товарним листовима. Обичај је случај, да се још у иностранству заборави по које колето унети, или га неко још тамо украде, а товарни је лист код представника брода. Упутнице се праве по товарним листовима, без обзира на робу. Приликом предаје упутнице упутној царинарници констатује се тада мањак и војилец се излаже казним последицама из чл. 80. и 81. Цар. Закона. Као што се види ове су кривице фиктивне, јер робе није било на броду ни приликом прављења упутнице. Тада је то било немогуће констатовати због великог товара који брод вуче, и најзад упутнице се срањују само са товарним листовима али не и са робом. Оваквих кривица имамо много, а казне износе на милијоне (случај са Бродарским Синдикатом), — што свакако није ни потреба ни жеља законодавца.

Ако би се примио предложени поступак за одбацивање упутница, онда би се упростио и поступак са провозном робом. Бродови у провозу не би имали такође да подносе провозне упутнице. Они би се једноставно ставили под царински (надзор) затвор, одредио би им се спроводник и то је ради обебзеђења наших царинских интереса довољно. Робу одређену за провоз пратио би дати спроводник до последње граничне тачке тако, да брод не би могао нигде ништа искрцати. Ако је потребно ради статистичких података о роби у провозу водити какву евиденцију, капетани бродова могли би једноставно својом писменом представком рећи какву робу имају у провозу. Ово би било dostatно ради задовољења те потребе, јер се и онако провозне, као и остале упутнице не срањују са робом, а и немогуће би то било учинити.

Роба одређена за извоз прећутно је себи дала известан практични поступак, који се унеколико удаљује од законских одредаба о томе, али се тиме не доводе ни државни интереси ни интереси пловидбе у питање. Ипак ради доследности требало би и овај поступак узаконити.

Све то императивно диктује, да се установа упутница као непотребна одбаци. То је једино могуће законодавним путем, што ће свакако и настати ускоро. На тај начин учинићемо знатних олакшица брзом свршавању царинских формалности, избећи непотребне преписке и најзад одговорити у потпуности принципу слободне пловидбе, израженом у Дунавској Конвенцији.

ЧЛАНЦИ

ПЕРСПЕКТИВЕ НАШЕ СПОЉАШЊЕ ТРГОВИНЕ.

Ако пропратимо трговинско политичке мере, предузете у току последње две три године у појединим државама које стоје са нама у тесним економским везама, доћићемо до закључка, да их међу тим мерама има много, које могу имати јак утицај и на правац и на развитак наше спољашње трговине у будућности, те као такве заслужују да им се поклони довољна пажња.

У излагању које следује ми ћемо изнети неколико од тих мера, с напоменом да ово излагање, с обзиром на оквир једног чланка, не може бити ни потпуно ни исцрпно; у место тога ми се ограничавамо да подвучемо главне проблеме, у нади и уверењу, да ће им меродавни фактори поклонити ону пажњу коју они заслужују, и потражити решење које одговара нашим интересима.

Предмет излагања биће следеће мере: 1) јачање аграрног протекционизма у државама Централне Европе; 2) примена ветеринарно-полицијских мера на увоз стоке и сточних производа; 3) ограничења највећег повлашћења у његовој практичној примени путем увозних забрана.

I.

Јачање аграрног протекционизма у државама Централне Европе.

... У првим годинама после рата коњукура за извоз наших аграрних производа била је врло повољна. У Централној Европи, на чије пијаце иде гро нашега извоза, био је на дневном реду проблем исхране, и услед тога увоз аграрних произ-

вода био је овде потпуно слободан или уз посве ниске увозне царине. С друге стране, Америка и Русија, иначе главни лифранти аграрних производа, нису још долазиле са тако великим количинама да би нам онемогућиле конкуренцију. Благодарје свему томе, наши аграрни производи продавани су врло лако и по лепим ценама.

У току последње две-три године прилике су се знатно измениле, и то на нашу штету. Америка долази са огромним количинама цереалија на европске пијаце, и продаје их по ценама са којима ми не можемо покрити своје продукционе трошкове. С друге стране проблем исхране скинут је са дневног реда, и аграрци Централне Европе, који су све дотле морали ћутати, сада подижу свој глас и траже високе заштитне царине за своју аграрну производњу. Царинска реформа, извршена у току последње две године у Немачкој, Чехословачкој, Аустрији и Швајцарској, даје нам и сувише доказа, да се овде води рачуна о захтевима аграраца: свуда су у јакој мери повећане царине на увоз аграрних и сточарских производа.

Благодарје горе изложеним чињеницама наш извоз постаје из дана у дан све тежи, и, то је врло мало утешно, изглед да ће се у најскоријој будућности то стање поправити врло су мали. Америка лиферује све веће и веће количине, и слаба је нада да ће она свој извоз умањити; Русија не долази још са великим количинама, али ми морамо рачунати и са тим фактом, да се и у Русији прилике постепено морају сређивати, и да ће паралелно са тим сређивањем прилика довоз из Русије бивати све јачи и јачи.

Што се тиче аграрног протекционизма, и овде су слаби изгledi за његово слабљење. Аграрци Централне Европе оперишу са једним нетачним али врло популарним аргументом. Они се позивају на рђаво стање исхране за време рата; наводе да су централне државе блокиране за време рата трпеле велику оскудицу у предметима исхране, — и траже с позивом на то, да се повећа аграрна производња, те да за сличан случај Централна Европа може бити сама себи довољна. Ако би се овоме захтеву изашло на сусрет, а аграрци овде имају за своје помагаче и војничке и политичке кругове, онда је сигурно, да аграрни протекционизам у Централној Европи није још одиграо своју улогу: биће потребна дугорочна ако не и вечита аграрна заштита, па да се оствари горе поменути циљ.

Из свега излази, као што рекосмо, да изгледи за промену стања на боље нису велики, и томе следствено поставља се питање: могу ли се уклонити рђаве последице које из тога за нас произилазе?

Одговор на ово питање није лак, и он захтева не само једно марљиво проучавање већ и енергичне и радикалне мере у области привредне политике. Без намере да овде дајемо дефинитивно решење, нека нам је дозвољено да анонсирамо мере које се по нашем мишљењу морају узети у оцену.

У првом реду потребно је испитивање, да ли се могу наћи нове пијаце на које би се имао упутити онај део извоза који не може наћи прође на досадашњим пијацама. С друге стране, и ово је по нашем мишљењу јој важније, мора се проучити проблем трансформације наше привредне производње. Ми смо по преимућству аграрна држава, т.ј. извозимо вишак аграрних производа а увозимо индустријске артикле. Извоз аграрних производа постаје, видели смо, све тежи и тежи. Делимично услед конкуренције (Америка, Русија) а делимично услед јаче заштите код држава увозника, — према томе ми морамо помишљати на то, да смањимо производњу оних артикала који стоје најјаче под ударом те конкуренције односно заштите, а да појачамо производњу оних артикала, које имају повољније услове за пласман било на туђим било на нашим властитим пијацама.

Ово је наш проблем. Он је врло тежак и деликатан и захтева заједничку сарадњу свих привредних фактора.

II

Примена ветеринарно-полициских мера на увоз стоке и сточних производа.

У свим државама постоји и сада, као што је постојало и раније (пре рата) ограничење увоза стоке и сточних производа. Ово ограничење је у принципу оправдано: јер има за циљ да спречи уношење сточне заразе. Али, оправдано у колико служи горњем циљу, оно је неоправдано и наноси велике штете нама као јаком извознику стоке и сточних производа, када се ова мера употребљује у циљу економске заштите, а то је нажалост врло чест случај.

Поједине државе, наводимо као пример Швајцарску, Немачку и Чехословачку, завеле су, под фирмом ветеринарно-по-

лицийских мера, општу забрану увоза за стоку и сточне производе. Забрана је мотивисана, као што рекосмо, ветеринарно-полицијским разлозима; правни аргумент нашао се у оној одредби из трговинских уговора, која набраја изузетке од опште слободе трговине, и која предвиђа, да се, између осталог, забрана увоза може завести *ако постоји опасност од уношења заразе*. Али мотивисана овим разлозима, ова забрана, у својој практичној примени, не оставља ни трунке сумње, да се тим путем тежи ограничење увоза у циљу царинске заштите.

Нека нам је дозвољено да ово тврђење докажемо.

На основу горе цитиране уговорне одредбе могло се пре рата завести двоје:

1) забрана увоза из држава у којима влада сточна зараза за време док та зараза траје;

2) ограничење увоза из свих осталих држава (дакле где нема заразе) путем ветеринарног прегледа, евентуално уз карантин.

Општа забрана увоза и онда кад нема заразе, а с позивом на опасност од заразе, није постојала пре рата. Таква забрана нема за циљ да спречи уношење заразе, већ има за циљ да пружи економску заштиту домаћем сточарству. Да је овде други циљ види се најбоље по томе, што таква забрана није постојала пре рата, као и по разлици у примени једних и других мера.

Забрана увоза из држава у којима влада сточна зараза као и ветеринарни преглед стоке у опште долазе у ред, да их тако назовемо, апсолутних мера, које не дозвољавају ни један изузетак: из заражених области несме се увести ни једно грло; из незаражених области увоз је дозвољен али увек уз ветеринарни преглед.

Друкчије се примењује ова послератна општа забрана увоза из незаражених држава. Овде постоји забрана, али та забрана није апсолутна: од ње се чине одступања путем индивидуалних дозвола, т. ј. и поред опште забране увоз се дозвољава, али је за то потребно претходно одобрење.

Откуда ова разлика. Разлог је врло прост. Прве две мере морају бити апсолутне у својој примени, јер би сваки изузетак садржавао у себи врло велику опасност да се сточна зараза унесе, — и због тога овде нема изузетака. Код оне треће мере изузетци су дозвољени, јер овде нема опасности од заразе,

— значи дакле да је опасност од заразе само једна лепа маска да се прикрије главни циљ.

За нас као државу која извози велике кличине стоке и сточних производа ово је питање врло важно, те морамо испитати: постоји ли могућност да се отклоне штетне последице од ове недозвољене забране увоза, односно постоји ли могућност да се спречи декретовање забрана и онда кад оне немају свога оправдања у ветеринарним разлозима?

Одговор је врло лак и он је позитиван. Декретовање таквих забрана представља повреду уговорних одредаба, и као такво може се увек спречити.

Повреда уговорних одредаба спречава се на два начина: 1) изношењем спора пред избрани суд; 2) реторзивним мерама.

За питање које нас интересује избрани суд није погодно средство. Избрани суд функционише врло добро у оним случајевима, кад је у питању спорно тумачење једне уговорне одредбе: уговорне стране не слажу се у тумачењу, и траже од Изборног Суда да им да аутентично тумачење једне одредбе. У нашем примеру није тај случај. Овде није спор о тумачењу дотичне уговорне одредбе, јер је њено тумачење јасно: забрана се може декретовати само према областима (државама) у којима влада сточна зараза; она се не сме декретовати према државама у којима нема заразе. Према томе избрани суд има овде да утврди само оно што ми већ знамо, наиме да постоји забрана којој нема места, дакле једна груба повреда уговорних обавеза.

Остаје према томе само оно друго средство наиме реторзија: према државама које забрањују увоз стоке из наше државе, и онда кад код нас нема сточне заразе, имамо декретовати забрану увоза за извесне артикле који њих у јакој мери интересују; ова забрана имаће у крајњој линији за резултат да укине забрану увоза декретовану према нашој стоци.

Није без интереса да напоменемо, да ово питање односно решење овога питања није за нас никаква новина. И пре рата ми смо имали често пута прилике да га решавамо. Краљевина Србија била је и пре рата јак извозник стоке и сточних производа, који је извоз, са више од 90⁰/₀, био упућен на пијаце бивше Аустро-Угарске Монархије. Аустро-Угарска Монархија је врло често, из разних разлога које ми овде нећемо износити, забрањивала увоз наше стоке и онда кад није било заразе, а увек с позивом на ветеринарне разлоге. Како смо се

ми противу тога бранили? На сваку таку забрану ми смо одговарали забраном увоза из Аустро-Угарске Монархије опет с позивом на ветеринарне разлоге, а без обзира на то који су артикли долазили под режим забране. Са формалног гледишта овај позив на ветеринарне разлоге, приликом забране увоза индустријских артикала (а то је била наша реторзија) могао је изгледати и нетачан и неозбиљан; али је он био врло zgodан да покаже аустро-угарској влади, да се не може забрањивати увоз стоке онда када сточне заразе нема.

Ми се данас налазимо у сличном положају, и не бисмо требали избацити из комбинације једно средство које се у прошлости показало као ефикасно.

III.

Ограничење највећег повлашћења у његовој практичној примени путем увозних забрана.

У току рата напуштен је принцип слободне трговине т. ј. поред оних изузетака који су били предвиђени у предратним трговинским уговорима (безбедност државе, санитет, ветерина), заводе се забране из економских разлога (исхрана, снабдевање војске, заштита домаће радиности, чување домаће валуте, одржавање равнотеже у платном билансу, и т. д.). После рата очекивало се, или бар надало се, да ће се те економске забране убрзо укинути; али се та нада није остварила: забране економског карактера постоје готово у свима државама (изузев наше) још и данас, и поред енергичног настојања Лиге Народа да се оне укину.

С озбиром на њихову практичну примену увозне забране (нас моментано интересује само увозне забране) могу бити двојаке: 1) или су опште увозне забране *које не трпе изузетака* и које се као такве примењују према свима државама; 2) или су опште увозне забране, *али са многобројним изузетцима*, који се чине путем индивидуалних дозвола, контингента и томе слично.

Са теоријског гледишта могла би се дискутовати и једна и друга врста забрана; за питање које нас интересује важна је само она друга група т. ј. опште забране уз изузетке.

У пракси ова се забрана примењује на следећи начин.

Држава А. забрани увоз робе а. Забрана је општа т. ј. по гласу дотичног декрета она би требала да важи према свима

државама; али држава А. одзвољава увоз робе а уз предходну дозволу, т. ј. увозник се има обратити надлежној власти, означити у својој молби количину и порекло робе, па му надлежна власт по своме нахођењу *даје* или *не даје* дозволу за увоз.

Са формалног гледишта све су државе изједначене, према томе изгледало би, да највеће повлашћење овде није угрожено. *De facto* овде не постоји могућност да се принцип највећег повлашћења сачува у својој потпуности; на против, редовна је појава, да се при давању увозних дозвола повлаче врло велике разлике између једне и друге државе. Довољно је, примера ради, да молба за увоз робе пореклом из државе В. буде решена позитивно, а молба за увоз робе пореклом из државе С. буде решена негативно, па да се види разлика која може наступити и која је као што рекосмо редовна појава и неминовна.

Овде дакле имамо један случај диференцијалног односно преференцијалног поступка, и то, по нашем мишљењу, једног диференцијалног поступка који је много тежи од поступка који произилази из диференцијалних уговора. Код диференцијалних уговора постоји разлика у *висини царинске* стопе која се има наплатити на робу разнога порекла, али је уз ту неједнаку стопу бар увоз дозвољен; овде имамо разлику, која је по домашају много већа, јер се из једне државе увоз *дозвољава* а из друге *не дозвољава*.

Постоји ли средство да се отклоне последице оваквог диференцијалног поступка.

И овде је одговор врло лак: на диференцијални поступак има се одговорити диференцијалним поступком.

Овде је потребно једно кратко објашњење, јер би многим могло изгледати, да је у питању нека борбена мера, док је у самој ствари по среди једно обично акомодирање на трговинско-политички режим који постоји у појединим државама.

Постоје најмање два типа трговинских уговора: диференцијални трговински уговори, и трговински уговори са клаузулом највећег повлашћења. Код оних првих царинске стопе неједнаке су према пореклу; код ових других царинске стопе према свима уговорним државама једнаке су.

По правилу свака се држава одлучује или за један или за други уговорни тип; али ово правило има и мора имати изузетака т. ј. поједине државе долазе често пута у положај, да практикују једновремено и један и други уговорни тип.

Узмимо примера ради једну државу која би била наклоњена типу трговинских уговора са највећим повлашћењем. Таква држава даваће врло радо највеће повлашћење свима трећим државама, које би биле вољне да јој са своје стране даду највеће повлашћење; али је сасвим друкчији њен положај према државама које нису присталице тога уговорног типа, т. ј. према државама које закључују диференцијалне уговоре. Према таквим државама и држава присталица уговора са највећим повлашћењем неће дати највеће повлашћење у потпуности, већ само делимично, а из простог разлога што је такав и еквивалент који она добија.

Ова мала екскурзија била је веома потребна јер нам даје путовођу за питање које нас интересује. Државе, које одржавају режим забрана уз изузетке путем индивидуалних дозвола, могу се са пуно разлога изједначити са државама које практикују тип диференцијалних трговинских уговора. Разлика је квантитативна а не квалитативна, т. ј. и једне и друге имају диференцијалан поступак, само једне у већем а друге у мањем обиму.

Са овим изједначењем, а у вези с раније изложеним, дат је одговор на питање које нас овде интересује. Наша је држава присталица трговинског уговора са највећим повлашћењем, и она ће врло радо задржати и примењивати овај уговорни тип у односима са државама, које су такође присталице овог уговорног типа, а које га и у пракси ригорозно примењују. Према државама пак, које су присталице диференцијалних уговора, као и према државама које одржавају режим забрана уз индивидуалне дозволе — што у практичној примени излази на једно и исто — има се најозбиљније узети у оцену питање диференцијалних уговора. Дотичне државе не могу се жалити на такав наш поступак: онај који примењује према нама диференцијални поступак, има увек да рачуна с тим, да може бити и с наше стране диференцијално третиран.

На завршетку једна кратка напомена. У излагању које претходи ми смо покренули три крупна, могло би се рећи врло крупна питања из наше трговинске политике, од чијег решења зависи не само кретање и развитак наше спољашње трговине већ донекле и развитак наше привреде у опште. С обзиром на овакав значај покренутих питања нико несме имати претензије да у оквиру једнога чланка да једно дефинитивно решење. Ми смо додуше анонсирани решења која се могу узети у ком-

бинацију, али са тиме не мислимо казати, да су то и једина или да су то и најбоља решења. Врло је вероватно да има и других и бољих решења, и наш је главни циљ био, да ова питања само ставимо на дневни ред, да њима заинтересујемо и стручњаке и меродавне факторе, те да сви скупа узму у проучавање горе споменута питања, како би се нашла решења која најбоље одговарају интересима наше привреде.

Д-р М. Тодоровић.

ФИНАНСИЈСКА ПОЛИТИКА ДРЖАВНЕ ХИПОТЕКАРНЕ БАНКЕ.

Још у јуну 1924. год. одштампан је у овом часопису чланак потписаног, под натписом «Зајмови Хипотекарне Банке». У том чланку речено је, да је погрешан рад Хипотекарне Банке у погледу давања великих зајмова у циљу подизања колосалних зграда далеко ван центра Београда и на крајњим тачкама вароши. Нагласили смо, да у погледу давања зајмова од стране једне државне установе треба водити рачуна о томе, да Београд добије центрипеталну снагу; да тога ради треба давати зајмове у првом реду онима, који су ради да зграде подижу у центруму вароши. Подизањем центра постигло би се то, да би сви они грађани, којима је центар потребан због радње, пришли и у њему се населили. То би дало могућности онима који живе даље од центра, да се приближе, да заузму места оних, који су прешли у центар. Тек пошто би се центар довољно напунио, имала би се указивати помоћ онима, који су ради да подижу зграде ван центра, и то у првом реду онима, који су у реону најближем центру, па онда онима који су из удаљенијих реона. На тај начин све би гравитирало центру, варош се не би развлачила и Београдска Општина била би доведена у могућност, да лакше и боље задовољи потребе престоничких грађана.

Имајући пак у виду поратне прилике, а нарочито скупоћу материјала и радне снаге, ми смо нарочито нагласили, да од питања обнављања порушених зграда за време рата треба сасвим одвојити питање о подизању нових зграда. Питању о подизању нових зграда треба поклонити нарочиту пажњу, јер су прилике веома неповољне, те могу наступити рђаве последице и за сопственике зграда и за саму Хипотекарну Банку.

«По среди је питање — рекли смо — које мора интересовати и Хипотекарну Банку и Државу. — Државу у првом реду, јер она је та која је дужна да накнади губитке Хипотекарне Банке. Кад би била само реч о зајмовима, које је Х. Банка начинила на страни, могло би се рећи: у колико се динар буде поправио, у толико ће се мање издати за куповину стране валуте. Али шта да се ради са улагачима и осталим повериоцима, којима се мора исплатити онолико динара, колико су Банци поверили? Остаје једно од овога двога: или да се улагачи и остали повериоци принуде на неко поравнање (што је, на жалост, већ ушло у моду) или да Држава потегли сву штету».

Данас, после три године, почела се подизати завеса и ми видимо у раду Хипотекарне Банке не само оно што смо назирали, *већ! и још нешто горе.*

Многима ће бити познато како је пре ратова Управа Фондова давала зајмове највише до половине процењене вредности имања. Процена је била *строга*, јер нам је познато како су се многи дужници жалили, да им је вредност имања ниско процењена. Тада је Управа Фондова радила на овој основи: На имање, које је у дотично доба имало у грађанству вредност 30.000 дин., а које је процењивачки одбор проценио са 20.000 дин., Управа је одобравала на име зајма само 10.000 дин. т. ј. само половину од процењене вредности имања.

Па и тако радећи, Управа Фондова није баш увек била осигурана. У току од 23 године наилазиле су кад и кад такве брилике да продајом имања Управа није могла доћи до свог потпуно потраживања.

Да видиме како у погледу давања зајмова поступа данашња Хипотекарна Банка.

Ко је у последње време пратио огласе у «Политици» и другим листовима, могао је међу њима запазити и огласе о слободној продаји оних имања, која дугују Хипотекарној Банци. Ради примера навешћемо неколико тих продаја.

Један оглашава, да продаје своју нову кућу за *милијон* динара, с напоменом, да у ту цену улази и дуг Хипотекарној Банци од 500.000. динара. Други продаје своју нову кућу за 300 000 динара, у коју своту улази у дуг Хипотекарној Банци од 150.000 динара. Трећи оглашава, да продаје своју нову кућу за 800.000 динара, од које је своте 400.000 динара дуг Хипотекарној Банци и т. д.

Да видим шта нам казују ови огласи.

Немогућно је претпоставити, да дужници Хипотекарне Банке продају своје куће *тачно по цени коштања*. На што би се они задуживали и мучили око подизања зграде, па да је продају по цени коштања? Може се поуздано рећи, да је сваки од њих унео у продајну цену 20⁰/₀ зараде, ако не и више.

Према томе, првог продавца, на одбитку 20⁰/₀ зараде, што на милион динара износи 200.000, кућа стаје 800.000 дин. Кад се од тога одбије 500.000 дин., колико је узео на зајам од Хипотекарне Банке, излази, да оно његово имање на које је добио зајам од 500.000 дин., није имало већу вредност од 300.000 динара. Од некадашње Управе Фондова он би на ту подлогу добио на име зајма највише 150.000 динара. Садашња Хипотекарна Банка дала му је *три пута* толико и нешто више!

Другог продавца, по одбитку 20⁰/₀ зараде, што на 300.000 динара износи 60.000, кућа стаје 240.000 динара. Кад се од 240.000 дин. одбије 150.000, колико је добио на име зајма, излази, да оно његово имање, на подлогу којег је добио зајам од 150.000 дин., није имало већу вредност од 90.000 дин. На ту подлогу стара Управа Фондова дала би му зајма 45.000 дин., а Хипотекарна Банка дала му је *три пута толико* и нешто више!

Трећег продавца, по одбитку зараде 20⁰/₀ што на 800.000 дин. износи 160.000, кућа стаје 640.000 дин. Кад се од 640.000 дин. одбије 400.000, колико је добио зајма, излази, да његово имање, на подлогу којег је добио зајам од 400.000 дин., није имало већу вредност од 240.000 дин. Према таквој вредности имања, он би од старе Управе Фондова добио на име зајма највише 120.000 дин., док му је Хипотекарна Банка издала *три пута* толико и нешто јаче!

Као што читаоци виде, Хипотекарна Банка даје зајмове и *преко укупне вредности дужничковог имања*, и то у знатној мери! Може се рећи, да она даје зајмове *на подлогу свога новца!*

Али, има још један неповољан знак за Хипотекарну Банку и државну касу. Већ од пре неколико месеци читамо редовно у новинама огласе о издавању под закуп празних станова. Није ли то доказ, да је већ засићена потреба у погледу станова? По свему судећи, та ће засићеност бити све већа и већа. У том случају, шта може очекивати Хипотекарну Банку?... Без озбира на то, што су власници нових зграда ослобођени плаћања порезе и што им је допуштено да одређују кирије по

својем нахођењу, ипак се истиче питање: да ли ће они бити у могућности да и у будуће долазе до садањих прихода од својих зграда? Према овако наглом и трајном подизању зграда, *дене закупника морају падати*. То је неминовно већ и према садањој засићености потребе у становима, а биће још неминовније при повећаној засићености, а нарочито ако би се динар поправио. Последица свега тога биће, да дужници неће моћи тачно одговарати својим обавезама према Хипотекарној Банци.

При једном таквом стању, шта ће остати друго Хипотекарној Банци, до да приступи продаји дужникових имања или да дужницима чини извесне олакшице, које ће на крају крајева стати државну касу. Уз то треба имати у виду, да ће често продаје, које она буде вршила, изазвати падање вредности имањима, и да ће то падање бити у толико веће, у колико буде више празних станова и више продаја зграда од стране приватних лица. Крајњи резултат свега тога биће, да Хипотекарна Банка, односно Држава, претрпи велику штету.

То неповољно стање Хипотекарне Банке могу у знатној мери погоршати поједини дужници својим махинацијама. Ту помишљамо на оне Банчине дужнике, који су добили знатно већи зајам него што је износила вредност њиховог имања. Такви дужници имали су рачуна да од добивеног зајма *знатну своту* не уложе у подизање зграде. Учинивши то, *они су већ унапред добро продали своје имање, на које су добили зајам*. Докле буду имали личне користи, они ће бити солидни дужници Банчини и даваће отплате; чим пак приходи постану недовољни, они ће рећи: «Шта ли ћу Банци, а шта ли себи?» и сасвим равнодушно сачекаће да им Управа прода имање.

Ето каква се финансијска политика води у Хипотекарној Банци, и *то сувише ревносно и сувише брзо*, а нарочито кад су у питању велики зајмови, зајмови од неколико милиона. Уверавају нас, да је било и таквих случајева, *да се у року од 15 дана по пријему молбе имање процени, одлука д-несе, све формалности изврше, интабулација на имање стави и зајам од неколико милиона динара исплати!* Зашто ли то?

И о таквом раду Хипотекарне Банке нико од надлежних не води рачуна, нити чини какве приговоре! Шта више, *такав се рад хвали*. Што ће држава од таквог рада имати велике штете, шта то мари? *Ту је Финансијски Закон: један амандман у њему прогутаће сву штету...*

М. Петровић

АГРАРНИ ПЕРСОНАЛ И ТРГОВИНА У ОДНОСУ ПРЕМА ЗЕМЉОРАДЊИ.

Јо Кнез Милош се био отпочео бринути о аграрном персоналу. Али, како је с њим имао незгодна искуства, *врло брзо* је ту бригу напустио.

Тако је он решенем од 26. фебруара 1836. завео *среске* шумаре, које бирају среске старешине.¹⁾ Али је решењем од од 8. јуна 1837. шумаре укинуо и завео економе.¹⁾ А на три дана раније, 5. јуна 1839. издао је *дужности економа*, које вреди у целини саопштити, не само зато што су реткост књижевна, већ и стога, јер се тек из њих види тадашње жалосно стање наше земљорадње. Те «дужности економа» дословно гласе:

1. Сваки економ дужан је настојавати, да сваки земљоделац, свака ожењена глава у одређеном му колу његовом, гди је земља за озимицу, мора посејати стрмнога жита 3 дана пшенице, 1 дан ражи, и 2 дана јечма, гди пак не може озимица бити, онде толико, колико озимице, да има пролетња усева посејати. При том 3 дана орања кукуруза, 1 дан кромпира, који је могућан, а који није макар по дана; к тому сваки могућан човак да по један дан проје, или пол дана посеје. Гди пак стрмнога жита ни јесењег ни пролетњег бити не може, онде нека се кукуруз и бромпир у двоје више посеје. Такође и где не може бити кукуруз, онде опет да се удвоји стрмно жито и кромпир.

Оволико сорти ране и оволико дана орања, сваки земљоделац који земље има, мора засејати, иначе да казнен буде, и да се примора сејањем допунити прописано число дана орања, а коме је могућно и више урадити, онај ће бити похваљен, који пак неима земље да прописано количество орања пооре, и сортама речене ране засеје, онај да посеје онолико, колико може и колико земље имао буде.

Који је у стању, имајући и земље задовољно и средства за обделавањем земље, узорати и посејати више дана орања, него што је горе речено, онаквог економ с кметовима има право натеривати, да више уради.

2. Јесења пшеница, јечам и раж треба да се посеје и повлачи до Миољдне, или пајдаље до Петковице. Који

¹⁾ Зборник 30., стр. 94.

²⁾ Зборник 30., стр. 196.

до овог времена не буде речену рану посејао, а могућно му је било, онај ће бити кажњен.

3. Свака сорта пролетњег усева, као и кромпир, почиње се сејати од фебруара до последњег марта, или ако би за ово време рђава погода била, то може се сејање и до половине априла продужити.

4. Кукуруз почиње се сејати од половине априла па до Светог Николе летњег, а који би до овог времена пренебрегао посејати га, онај ће бити каштигован.

5. Јелда и проја може доспети, ако се и до половине јунија месеца, т. ј. до Видовадана посеје. Пренебрегши до овога времена посејати подлеже казни.

6. Пасуљ, грашак, сочиво, боб и овима подобна варива, могу се и у пољу и у баштама сејати.

7. Где је обичај винограде загртати, ваља их одмах загрнути, како се оберу. У пролећу пак ваља их спочетка марта месеца одгрнути, и резати пре, него што запупоље; а то бива од половине месеца марта, па до конца истог; а беру се онда када добро сазре грожђе.

8. Кошење сена, жетву стрмњога жита, брање кукуруза, и брање винограда опредељује економ, и назначује дан, кад ће се почети радити, с тим додатком, да сви окончају у једно време, жетву и брање, да неби по том стока, упушћена у њиве порађене, појела и непорађене.

9. По неки места бивао је до сада обичај, да сенокос у пластовима, и снопови у крстинама остану много времена на ливади и њиви, и дочекају рђаво време, те од кише пропадно сасвим. Да не би више тога било, даје се економу власт, сваког оног каштиговати, који кад је чему време, не садене, снесе, и не садене сено у сенима, а крстине у стоговима, који се онако саденути имају, као што најумешнији земљоделац стогове гради, и покрива, па кад му време дозволи онда нека и врши.

10. Да би се баште и вотњаци већма подигли и у веће завршенство довели, ваља сваки Србин да се стара што више може разног варива и зелени у баштама посејати, а имено лук, купус, белу репу, цвеклу, паприју, краставце, тикве — долме, чубар, нану, жалфију (крупну руту), шафранику, роткљу, и т. д. и да сваког рода воће, а особито крушке, јабуке, шевтелије, трешње, вишње, дудове, орах, што више може, умножава и облагорођава, не само у

својим вотњацима, него и поред путова севапа ради како ће трудољубије Срба свима пролазећим бити видно и код путујућих странаца похвално.

14. Економ одирављаће дужности шумара, и по томе чуваће, да се шума чува од безмернога у неуредног сечења и да се брани од деце и људи, да не љуште мезгру. Шума да се онде разређује, где је честа.

12. Дужност ће бити економа, терати људе да сваки свагда, кад год доспе, а особито с пролећа и јесени и зими земљу своју, која је за угарање, угари, а која је за ђубрење ђубри.

13. Што се стоке тиче, она се у Србији добро плоди, но сва је кржљава и неугледна, а особито коњи и говеда, због чега су и у малој цени. Да би дакле стока боља и крупнија постала, ваља сваки Србин да обрати особито своје старање на то да крупну стоку одваја за паћење, а ситну јалови и утамањује, и тако за неколико година да поступа, док ситна стока не изчезне, а место ње крупна не постане. Ово се најлакше може докучити, ако за говеда узму општине по једнога, или према числу крава и повише крупних бикова, а за кобиле по неколико крупна и здрава ждребаца. Економ дакле настојаће, да свако село или по два по три њи заједнички, да се постарају овим начином сдружити се, бикове и ждребце прибавити, и поправку говеда и коња започети, настојавати, да нова говеда и коњи само од одабрани за то бикова и ждребаца постају, а не од којекваког кржа и бушула.

У прочем сваки кмет у свом селу, дужан је бити на руци економу, потпомагајући овог извршењем свега, што му буде налагао, и по тому у отсуству економа, кмет ће у свом селу настојавати, да људи по уређенију економа поступају.

Економ да натера сваког да кукуруз два пут окопа.

Ова установа и оваква наредба је потекла, извесно, по савету секретара Кнез Милошева. Само је тај саветник заборавио једно: да је Србија, тада, била *примитивна* сточарска земља, која се по наредбама не претвара ни у аграрну земљу ни у земљу с интензивним сточарством. Зато је Кнез Милош са свога пута, још из Свилајнца, видевши потпун свој неуспех с економима, издао 13. октобра 1837. указ,¹⁾ у коме, између оста-

3) Зборник 30.

лог, вели: «Путујући данас од Пожаревца к Свилајнцу... с великим сажаленијем узпут, а и свуда куд смо год пролазили приметили смо велико небреженије у пољском раду. Људи уместо да благовремено пољске послове извршују, летину своју сабирају, они ово сасвим пренебрегавају и остављају да рана у пољу пропада, труне и прорашћује, а у место овог одају су другим којекаквим беспослицама, кад је време за сабирање усева, онда они шљиве млате и купе, а нимало се о многоважнијим пословима не старају. Приметивши ово, увидели смо и то, да уредбе наше с поставленијем економа *никаквог* до сада успеха код људи причиниле нису нити беду овим начином причинити, но шта више изгубленије времена економима и трошак правителственој азни из које би се економи за труде награђавати морали наносе. Поводом овим нашли смо се побуђени цело ово заведеније економическо сасвим *уничтожити.*»

Друга излаза, у томе добу нашега привреднога и културнога развитака, није ни имао.

Интересна је, међутим, ствар да је среским старешинама препоручио: «да они настојавају, да народ своје пољске послове приљезно извршује.» Осим тога, из раније праксе Кнез Милошеве је познат факат: да је он једноме у Лепеници одвалио 25 батина зато, што је сувише мало сена садео, те му је, тако, много пропадало на подини и овршини.

По сле је покушавано да се, преко школа, пружи народу што више знања из земљорадње. Ал су обе, и Земљоделска Школа у Топчидеру и Земљоделско-Шумарска Школа у Пожаревцу, укинуте *на изричне захтеве дотичних Народних Скупштина*, које су увиђале да те школе народу никакве користи не доноси, пошто ђаци, који из њих излазе, право иду у разноврсне бирократске службе!

Тек. 1882. год. отвара се прва ратарница у нас; али нам ни она није лиферовала *ратаре*, већ је дала најпре писаре општинске и практиканте, а по то *и* државне чиновнике, среске екоме, и ако су, за тај положај, савршено с недовољном школском спремом, јер имају свега по четири разреда основне школе и по три године ратарнице!

Зато они *никаквог* резултата нису дали, нити су, с таквом *никаквом* спремом, могли дати!

Међутим, ми смо све до осамдесетих година прошлога века бело брашно набављали из иностранства, све док нисмо за-

сновали своје модерне млинове; из иностранства смо набављал сочиво; чак и кестење, које су старовремски калуђери засадили између Жиче и Студеници и између Раче и Трноше, набављали смо из иностранства све дотле, докле наша трговина није изазвала гајење и тога и много којечега другога.

Да пијаца *прва*, и *највише*, утиче на развитак земљорадње потпуно је стара истина: док пијаца не затражи какав артикал, он се *врло ретко*, или и *никако*, у производњи не јавља; тек са захтевом пијаце извесни се артикли спочињу више гајити и на пијацу износити, тек са захтевом пијаце за бољом сортом се мењају семена, тек са захтевом пијаце се спочиње пазити на квалитет и чистоту извеснога артикла. Милован Спасић је у првој свесци некаданега *Пољопривредног Гласника* тврдио, на основу сопственога сазнања разуме се, да се, у његовој младости, пшеница толико мало гајила, колико је тек потребно било за славски колач и за мало пите, уштипака и т. д. Градови су се, као што оновремена статистика показује, углавном снабдевали, за своје потребе, пшеничним брашном увезеним из иностранства. Али је пијаца непрестано тражила пшеницу, и она се, услед тих захтева, отпочела најпре по мало, па све више производити, да је већ 1866. год. наша статистика могла забележити чак и извоз пшенице а 1867. год. пописом се констатовало: да је под пшеницом у Србији било већ 246.299 дана орања! *Под притиском пијаце је производња пшенице постала општа појава*; за њу се стрника заорава, дубоко се оре, употребљава се гвоздена дрљача, понегде чак и ваљак. Неће дуго времена проћи, па ће се ба гајење пшенице осим стајскога гнојива употребљавати и хемијско, па ће и наводњавање и орошавање постати редовна појава!

Пијаца је, за тим, утицала да се спочне пшеница пречишћавати вијаром и требалом, јер је она више плаћала пшеницу тако пречишћену, него ли неочишћену, она која се с лопате вијала; па је, тим истим методом, избацила из сетве белију пшеницу, која није добра за трговину, јер даје брашно које је у мешењу крто, серто, већ се, по правилу увела црвена пшеница, па још, опет под утицајем трговине, најбоље сорте.

Тај исти случај је и са зоби: из сетве су избачене оне сорте које су сасвим ситнога зрна и мало брашнавe, па су увођене све боље сорте, најпре оvas *студенички* па затим и остале.

Са грахом је трговина извршила дубоку трансформацију: одмацујући и не купујући шарене, жуте, црвене и т. д. гра,

хове, који су у производњи не само доминирали, већ били готово, и искључиви, трговина је земљорадњи наметнула производњу белих грахова, па је и код белих грахова одабрала само крупније сорте.

Под искључивим утицајем трговине се напустило гајење ораха *коштунца*, па се прихватило за *мекушце* и *морунце*; под њезиним пресудним утицајем отпочеле су се гајити *киселе* и *наки:еле* јабуке какве инострана пијаца троши; под њезиним притиском отпочеле су се гајити у нешто већим размерама *мареле* и *вишње*, и т. д. и т. д..

До пре 30 година су наша говеда били буџани, да се њиховој жалосној појави пре 50 година проф. Фрајтиг просто чудило! Гајењу бољих, крупнијих сојева наш је сељак приступио тек под притиском пијаце: *од како је она отпочела погађати и плаћати говеда по тежини или од како им је цену отпочела давати према томе, колико су она, од прилике, тешка.* Пре те појаве нико није ни помишљао да мења свој сој говеди!

Ми смо, уз то, гајили ситне кокоши која су нам носила ситна јаја, све дотле докле не отпоче извоз и живине и јаја, па је ситничаво или сасвим одбацивано или слабије плаћано; од тада смо се ми прихватили гајења кокошију која носе крупнија јаја, која носе доста јаја и које су и саме крупније.

Шећерна репа се одпочела у нас гајити тек од онда, од како је отпочела пијаца је тражити, т. ј. од онда, од како су шећерне фабрике подигнуте: као што се цикорија отпочела преко гајити, од како су подигнуте фабрике цигуре.

И интересна је ствар, да је у нас, у Србији, пијаца била не само *пресудан*, већ и *искључиви* регулатор земљорадничке производње као свемоћан економски фактор, већ и по томе основу: што ми нисмо имали земљораднички персонал *стручан*, т. ј. *специализован* у своме послу, већ смо имали само особље с најоскуднијим земљорадничким образовањем, па ни то са *специалним* знањем, већ са знањем *енциклопедским*. Па и то знање је било бескрајно оскудно...

Докле не добијемо *специалисте*, *специалисте добро сер-зиране у својој струци*, дотле ће трговина непрестано остати не само с *пресудним* утицајем на земљорадњу, коју улогу она задржава и код најспособнијега особља, већ и с *искључивим* утицајем... Зато се, ако се жели да и особље аграрно, да и аграрни инструктори допринесу колико треба развиту наше земљорадње, мора мењати политика и Министарства Пољо-

привреде и слободних пољопривредних установа, морају се касирати они многобројни аграрни инструктори који ни за какву инструкцију нису, морају се увести у нашу аграрну службу *способни људи, специалисте, прави аграрни инструктори*, и они се морају, безусловно, *деполитизирати*. Публика, која с њима у додир долази, *не треба да зна да ли они и којој партији припадају*. У овим идејама је био г. Др Веља Стојковић кад је, пре рата, писао књигу о овој служби; извесно је у тим истим идејама и г. Мил. Ђурић. А они су обојица, данас, начелници Министарства Пољопривреде, па су у положају своје идеје спровести и нашу аграрну службу ослободити неспособнога баласта.

Трговина је, до сад, испуњавала *две* улоге. Треба се постарати да она остане само на *сеојој*.

Драгиша Ланчевић.

ПРИВРЕДНА ХРОНИКА

МЕЂУНАРОДНА КОНФЕРENCIЈА ЗА UKIDANJE ZABRANA I OGRANIČENJA UVOZA I IZVOZA.

Septembra 1924. godine, dakle mnogo pre sastanka Medjunarodne ekonomske konferencije, izglasala je V. Skupština Društva Naroda, medju ostalima, sledeću rezoluciju:

«Pozivom na I. alineju 3. člana Konvencije za uprošćavanje carinskih formalnosti, potpisane od 30. a ratifikovane od 6. država;

s obzirom da sistem zabrana i ograničenja uvoza i izvoza ozbiljno sprečava slobodan razvitak medjunarodne izmene dobara;

s obzirom, da bi opšte prilike sada povladjivale jednoj akciji na tome polju; —...

Izražuje želju da Savet pozove Ekonomski Komitet, da proüči mogućnost i oportunističnost jednog sporazuma izmedju država, koji bi imao za svrhu konačno ukidanje zabrana i ograničenja uvoza i izvoza i da u danom slučaju predloži za to najpodesnija sredstva, sa rezervom u pogledu onih odredaba koje imaju u vidu životne interese pojedinih država (Društvo Naroda V. Skupština 1924. Nar. čiti dodatak No. 23. Zapisnik o diskusiji, Ženeva 1924 god. str. 162-163).

U sprovođenju ove rezolucije g. Sekretar Društva Naroda uputio je još oktobra iste godine državama, članovima i nečlanovima, molbu da dostave Ekonomskom Komitetu željena obaveštenja, kao i primedbe njihovih vlada na rezoluciju Skupštine.

U početku 1925. godine Ekonomski Komitet raspolagao je već sa odgovorima 28 država najvažnijih za razmenu dobara, na osnovu kojih odgovara je 10. juna 1925. god. mogao da podnese Savetu svoj izveštaj, u kom se izjasnio za dalje raspravljavanje ovog pitanja. Septembra 1925. godine Ekonomski Komitet već je mogao da predloži prvi nacrt za sporazum po ovoj stvari. Ovaj nacrt razaslat je vladama pojedinih država s molbom, da, po savetovanju sa svojim glavnim privrednim organizacijama stave nanj svoje primedbe i vrate ga zatim komitetu. U toku 1926. godine Ekonomski je komitet već mogao da izučava razne primedbe od vlada 36 država i od njihovih privrednih organizacija. Pošto je dve sesije posvetio ovoj novoj dokumentaciji, on ju je sveo u zaseban memorandum, ne menjajući ni u čemu svoj nacrt konvencije koji je izradio već ranije.

Medjutim se maja ove godine sastala Medjunarodna Ekonomska Konferencija, koja je u smislu gore izloženih pripremnih radova donela, medju ostalima, i rezoluciju o potrebi ukidanja zabrana i ograničenja uvoza i izvoza i to u svrhu olakšanja medjunarodne razmene dobara. U smislu ove rezolucije Skupština Društvo Naroda od 20. septembra donelo je odluku, da se u cilju donošenja medjunarodne konvencije održi po ovom predmetu Diplomatska konferencija, koja je bila utvrđena prvo za novembar a docnije za oktobar ove godine. Prema ovoj odluci sve su vlade bile pozvane da pošlju svoje predstavnike na Diplomatsku konferenciju, koja je otpočela rad 17. oktobra u Ženevi.

Ovom pozivu odavzale su se vlade od preko 30 država, medju njima i vlada Sjedinjenih Država Severne Amerike, i njini za pregovore i za punovažne izjave opunomoćeni predstavnici, zajedno sa izaslanicima Medjunarodne Trgovačke Komore, otpočeli su rad pod predsedništvom Holandjanina g. Kolijna, koji je i na Ekonomskoj Konferenciji predsedavao trgovačkoj sekciji, i to uzimajući za osnovu nacrt konvencije, koji je izradio Sekretarijat Lige, po upustvima ekonomske sekcije Društva Naroda a u skladu sa odgovorima što ih je Društvo Naroda po ovom pitanju dobilo od pojedinih vlada. Prvo se čitanje nacrta obavilo u plenumu Konferencije, onda se rad produžio u trima odborima, od kojih je svaki uzeo u postupak po jednu homogonu grupu članaka iz nacrta konvencije, i najzad je, pored privremeno ustanovljenih pododboru, redakcioni odbor doveo u sklad tekstove tih članaka.

Ovo je bio prvi pokušaj da se u obliku medjunarodne konvencije dodje do jednog multilateralnog ugovora o pitanju koje dodiruje važne javne i privatne interese raznih zemalja, i koje tangira interese celog sveta.

Odmah u početku rada u plenumu došle su — i to u pogledu zabrana, jer je u prvom redu o njima bila reč — dve težnje do izraza. Prva je išla za što skorijim potpunim ukidanjem onih zabrana i ograničenja, kojima je prava svrha da suzbiju stranu konkurenciju, dakle t. zv. ekonomskih zabrana. Čl. 4. na-

crta zadržao je samo normalne t. j. predratne zabrane iz higijenskih, veterinarskih, moralnih razloga, te dalje iz razloga odbrane zemlje, sigurnosti, monopola i dr., koje zabrane figuriraju i inače u svima trgovačkim ugovorima. Predstavnici onih vlada, koje su podržavale ovu tezu, stavili su se na stanište, da su ekonomske zabrane ostatak rata, da one u normalnim vremenima, kod povezanosti svetske trgovine, izazivaju izlišne komplikacije i nezavice, t. j. da one ne regulišu promet, već de mu smetaju; a da sve ono što je potrebno za regulisanje trgovinskog prometa, daje se postići drugim već oprobanim i podesnijim sredstvima, kao što su carine i s. sl. Ima međjutim i pored svega toga, izuzetnih slučajeva kao što su privredne katastrofe, u kojima su prolazno ugroženi životni interesi jedne zemlje. Za njih je nacrt Konvencije predvideo čl. 5. (t. zv. član za katastrofe).

Druga je težnja išla za tim da dalje postojanje ekonomskih zabrana opravda još jednako nenormalnim stanjem evropske privrede. Iza ovog ukazivanja na nenormalno stanje privrede prikrivale su se obično teškoće unutarnje prirode pojedinih država., koje je teško bilo prebroditi u zemlji, pa se usled toga gledalo da se to prebaci na jednu međunarodnu konvenciju.

Raspoloženje konferencije bilo je svakako sklono integralnom ukidanju ekonomskih zabrana i to je raspoloženje išlo tako daleko da su nekoji predstavnici predlagali šta više ukidanje i samog člana za katastrofe. Ovo se raspoloženje međjutim promenilo, kad je predstavnik Velike Britanije izjavio, da ni u kom slučaju ne može odustati od zabrane uvoza boja i obojenih materija, pozivajući se pri tom na potrebe zemaljske odbrane. U stvari je Britanska Vlada za vreme rata bez sumnje osetila na svom telu nedostatak ove grane industrije u svojoj zemlji i s toga se odmah posle rata postarala da ga nadoknadi, angažujući tako izvesna društva za stvaranje ove industrije. Ali, u mesto da im garantuje uspeh i nesmetani razvitak drugim načinom, na pr. carinskom zaštitom, ona je zakonskom odredbom uvela zabranu uvoza ovih proizvoda, kojoj zabrani ističe rok trajanja tek 1931. g. Čim su predstavnici ostalih država stekli uverenje da Velika Britanija neće odustati od svoje zabrane, odmah je izjavio predstavnik Nemačke, da s obzirom na držanje predstavnika Velike Britanije ni on ne može da odustane od zabrane uvoza stranog uglja. Ova zabrana omogućuje na ime Nemačkoj vladi da drži cene uglja na većoj visini i da prema tome obračunava u višim svotama onaj uglj koji naročito Francuskoj liferuje na račun reparacija. Prirodno je da je ovom primeru odmah sledovala Francuska u pogledu zabrane izvoza starog gvoždja; njen je predstavnik izjavio, da je Francuska primorana da onaj višak u izdatku za uglj nadoknadi na taj način, što će preradjivati što više starog gvoždja, jer se kod ove prerade troši kud i kamo mahje uglja, nego kod prerade rude. Njenom pri-

meru pak sledovale su ostale zemlje, koje imaju zabranu izvoza starog gvoždja. Kad je međjutim «licitacija» oko zabrana jednom otpočela, to je i Rumunija prijavila zabranu izvoza nafte i uvoza starih mašina, Čehoslovačka zabranu izvoza šećerne repe, mladica od hmeja, sirovih koža, oblog drveta i kvarcita i zabranu uvoza vina i šampanjca, automobila, salicilne kiseljine i njenih derivata, žigica i nitrata.. Najzad su Egipat, Japan i dr. prijavili zabrane od manjeg značaja, ali je Japan, bez sumnje ohrabren britanskim primerom, notirao i svoju zabranu za boje.

Osim pitanja samih zabrana, Konvencija je imala da predvidi ne samo mogućnost raznovrsnog tumačenja pojedinih članova, već i zloupotrebe njihove primene. Prema tome je čl. 7. predviđao jednu vrstu sankcije u vidu dobrovoljnog pristanka na arbitražu i eventualno prinudno rešenje spora pred Visokim Međunarodnim sudom u Hagu. Bilo je međjutim predstavnika (Švajcarske, Nemačke) koji, u pogledu izvesnih zloupotreba, nisu pristajali ni na arbitražu ni na presudu Visokog Međunarodnog Suda. Države koje izvoze stoku (Jugoslavija, Poljska) tražile su da se veterinaro-policijske mere ne uzimaju za izgovor radi otežavanja plasiranja njihovih stočnih proizvoda. Isto tako je i Francuska zahtevala, da se iz sličnih pobuda ne otežava uvoz njenog povrća, dok su se države koje uvoze stoku, voće i zelje, te koje bi po svaku cenu želele da očuvaju svoj priplod od zaraze, a svoje voće i povrće od holesti, neprestano pozivale na lojalnost pojedinih vlada kao na najbolju garanciju za izbegavanje tih zloupotreba. Ove države nikako nisu htjele da pristanu na nadležnost arbitraže i Suda, tvrdeći da ovi predmeti, kao naročito stručni i delikatni, nisu pogodni za ovu nadležnost. Ove opreke i protivnosti između pojedinih država naveli su Odbor da posle duge diskusije sastavi jedan završni akt, koji bi se dodao konvenciji, a u kome se moli Savet Društva Naroda, da Ekonomska Sekcija prouči i pripremi ovo pitanje za jednu ili više Konferencija, koje bi se održale još pre kraja 1928. god. u svrhu njegova rešenja, i to ne samo u pogledu odbrane od zaraza, već i u pogledu opravdanosti, dejstva i reperkusija tih odbrana.

Predstavnik Velike Britanije pokušavao je u toku diskusije da unese naročiti član o opijumu, ali ga je konferencija odbila, upućujući ga na član 11. koji utvrđuje da ova konvencija ne tangira prava i obaveze koje su visoke ugovorne strane primile na sebe iz međunarodnih ugovora. Ona isto tako ne derogira ni bilateralne ugovore u pogledu zabrana i ograničenja uvoza i izvoza, u koliko ovi utvrđuju jedan liberalniji režim, nego što je onaj koji proizlazi iz ove konvencije.

Tehničke teškoće oko ekonomskih zabrana pojedinih država rešio je odnosni odbor na taj način, što je postavio nov član (čl. 6.) u koji se imaju uvrstiti sve one zabrane koje sama konferencija bude usvojila, pošto ih je prethodno temeljno ispitala. Konferencija je pri tom pošla od pretpostavke, da su te zabrane privremenog karaktera, da će ih dotične države ukinuti, čim

prestanu one okolnosti i potrebe, koje su ih diktirale. Samo one zabrane, koje ne nanose nikakve štete drugim državama, a čije bi ukidanje prouzrokovalo neprebrodime teškoće dotičnoj zemlji mogu se smatrati za stalne. Bilo je međutim država koje svoje zabrane nisu mogle da prijave za vreme većanja ove konferencije već su zahtevale da mogu staviti svoje rezerve docnije, pošto budu proučile mogućnost reperkusije zabrana drugih država. Prema tome je konferencija postavila čitav sistem raznih rokova, stajajući se da iskoristi taj sistem u svrhu dobivanja što većeg broja potpisa koje bi predstavnici država stavili pod konvenciju odmah po zaključku ove prve konferencije. Ima prema tome zabrana koje je ispitala i primila već ova prva konferencija i koje odmah mogu ući u konvenciju, ako zemlje koje su ih postavile konvenciju odmah i potpišu. Sve ostale zabrane moraju biti prijavljene do 1. februara 1928. god., ali samo od onih zemalja koje do tog datuma potpišu konvenciju. Sve ove rezerve saopštiće Generalni Sekretar Društva Naroda Visokim Ugovornim Stranama, koje će svoje primedbe na ove rezerve imati da dostave Generalnom Sekretaru do 1. maja 1928. godine. Te nove rezerve i te primedbe ispitaće nova konferencija potpisnika konvencije, koja bi se sazvala između 15. juna i 15. jula 1928. godine. Ova će konferencija, osim toga, imati da utvrdi datum stupanja na snagu i krajnji datum za donošenje ratifikacija ove konvencije. Ako po isteku toga roka ne bude onih ratifikacija kojima se uslovljava stupanje na snagu konvencije, Generalni Sekretar Društva Naroda posavetovaće se sa članovima Lige i sa državama nečlanovima u čije ime konvencija bude bila ratifikovana o tom, da li valja, i kraj sveg tog, staviti konvenciju na snagu.

Ova konvencija može biti potpisana do 1. januara 1929. god. od članova Društva Naroda i svake države koja nije član, a koja je predstavljena bilo na konferenciji ili kojoj je Savet Društva Naroda u tu svrhu dostavio jedan primerak ove konvencije.

Što se tiče držanja predstavnika pojedinih zemalja i njihovih delegacija, najbedniju je ulogu igrala ovaj put bez sumnje Velika Britanija, ne samo s obzirom na njena poznata načela slobodne trgovine, već naročito s obzirom na njeno držanje prilikom Medjunarodne Ekonomske Konferencije, na kojoj su njeni predstavnici uspeli da prenesu celu težinu i važnost konferencije od industrijske na trgovačku sekciju, i to jedino u svrhu otklanjanja smetnji medjunarodnog prometa koje navodno najvećma škode Velikoj Britaniji i njenoj privredi. Ovako držanje Velike Britanije omelo je donošenje jedne uspele konvencije, jer je dalo povoda podražavanju ostalih država u pogledu zabrana i zbog toga uspostavljanju jednog dosta komplikovanog sistema, kao i potrebi jedne nove konferencije.

Francuzi su smatrali pitanje ukidanja zabrana i ograničenja izvoza i uvoza kao jedan deo celokupnog ekonomskog problema

cele Evrope, donekle postavljenog od same Medjunarodne Ekonomske Konferencije, i zato im je pre svega stalo bilo do toga, da se ova prva konvencija što pre i u što većem broju potpiše i ratifikuje. Zato je predstavnik Francuske popuštao prvo prema Velikoj Britaniji, docnije prema Nemačkoj i drugim zemljama. Izgleda da su teškoće u pregovorima sa Sjed. Drž. Sev. Amerike još većma učvrstile Francuze u uverenju, da je evropskim državama neophodno potrebna ekonomska solidarnost u odnosu prema Sev. Americi, koja sve većma ispoljava svoju finansijsku i ekonomsku nadmoć prema pojedinim evropskim zemljama.

Kako su predstavnik Francuske i predstavnici Nemačke, Italije, Belgije i ostalih ekonomski jačih država bili, kao prvoklasni stručnjaci na polju ekonomske politike, ujedno članovi Ekonomskog Komiteta, to su kao takvi bili u tačine upoznati ne samo sa nacrtom konvencije, koji su sami sastavili, već i sa celim problemom što ga je postavila Ekonomska Konferencija. I ako je dakle svimanjima stalo bilo do toga, da ova prva Konvencija uspe t. j. da se predstavnici pojedinih država ne razidju bez prethodnog utvrdjivanja uzajamnih prava i obaveza u pogledu zabrana, ipak su se svi oni zajedno starali, da se ovom konvencijom postigne maksimum uspeha t. j. da se u nju unese što manje ekonomskih zabrana i ograničenja. Kako je pak položaj naše delegacije bio bitno olakšan, zato što naša zemlja ne poznaje takvih ekonomskih zabrana i ograničenja, to se on najvećma poklapao sa stanovištem Ekonomске Sekcije Društva Naroda. prema tome je naša delegacija, braneći svoje stanovište došla u položaj da brani i stanovište Društva Naroda i to baš protiv država, koje kao Velika Britanija važe za njegove najveće privrženike. Ujedno se naša delegacija koristila ovom prilikom, da osigura za budućnost saradnju Ekonomskog Komiteta u smislu obezbedjenja od zloupotreba primene onih zabrana, koje stoje u vezi sa bolestima stoke. Najzad je naša delegacija skrenula pažnju predstavnicima država zastupljenih na konferenciji na onu zabranu, koja se ne nalazi u odredbama i zakonima, već se pojavljuje samo u obliku želja pojedinih vlada dostavljenih poverljivo bankama i kapitalistima, a koja inače osetljivo pogadja izvesne kreditom i kapitalom siromašne zemlje. Ta je zabrana poznata pod imenom „embargo na kerdite“. Da bi se obezbedila od svih zlih posledica postojećih i budućih, otvorenih i prikrivenih zabrana drugih zemalja, naša delegacija postavila je jednu opštu rezervu u tom smislu, koja je ušla u zapisnik Konferencije.

Bilo je predstavnika država, koji su pokušavali da unesu u diskusiju, a preko nje i u konvenciju, odredbe protiv preterane carinske zaštite, ali je taj pokušaj odbijen željom merodavnih činilaca, da se ide po redu, da se ne brkaju pojmovi i da se za sad ostane jedino kod pitanja zabrana i ograničenja. Nema sumnje, da će i pitanje carinske zaštite kad tad doći na tapet Konferencije ovog medjunarodnog foruma, i da će njegovo re-

šenje prouzrokovati većih teškoća nego što je pitanje ukidana zabrana, ali će položaj naše države u tim pitanjima bitno olakšati mogućnost ukazivanja na već spomenuto sebično držanje zapadnih zemalja u pitanju ukidanja zabrana i ograničenja.

Što se najzad samog potpisivanja Konvencije tiče, to je za nas — dakako u granicama krajnjeg roka — svejedno kad ćemo je potpisati, jer ne nameravamo da stavljamo nikakvih naročitih rezervi koje bi uslovljavale stavljanje potpisa u ranijem roku. Ipak bi našoj trgovinskoj politici i držanju naše delegacije na Konferenciji veoma odgovaralo, kad bi se Konvencija što pre potpisala.

Djoka Ćurčin

НОВИ ГРЧКИ ЗАЈАМ

Последње путовање грчког Министра Финансија у Женеву имало је као главни задатак да оконча преговоре са Друштвом Народа и потпише уговор о новом зајму. Још у априлу 1927. г. Грчка је тражила од Друштва Народа одобрење за један зајам од 10 милиона фунти стерлинга, који би с једне стране служио за довршење дела колонизације грчких избеглица, а с друге за санирање државних финансија и стабиловање грчке валуте.

Грчко гледиште. За дело колонизације, Грчка је 1924 године већ била добила, благодарећи потпори и гаранџији Друштва Народа, зајам од 12 и по милиона фунти стерлинга. Отплата овог зајма обезбеђена је залогом монополских и других прихода у новим областима Грчке. Употреба његова поверена је аутономној комисији за Смештај Грчких Избеглица, која је стајала под контролом Друштва Народа. Задатак ове комисије био је да насели у новим крајевима Грчке око 180.000 грчких породица из Мале Азије, Понта и Бугарске. До почетка ове године, комисија је успела да колонизира око 160.000 породица, али је зато уложила сва средства којима је располагала. Да би могла наставити рад, макар и у мањем обиму, она је морала од почетка ове године да се задужује. Грчка влада се зато обратила сада Друштву Народа за помоћ у виду новог зајма, како би омогућила избегличкој Комисији да доврши успешно започето дело колонизације.

С друге стране, садашња грчка влада примила је једно веома тешко наслеђе. У току последњих пет година, због несређених политичких прилика и честих промени режима, државне финансије су поремећене из основа. Расходи су нагло расли, а буџети су из године у годину показивали све већи дефицит, који је покриван разним палијативама, принудним зајмовима у виду сечења новчаница (први у 1922 год. у износу 1.600 милиона, други 1924 год. у износу 1.250 милиона), затим привременим позајмицама од Народне Банке и, најзад, емисијом благајничких бонова (летећи дуг). Услед тога је насту-

пила депресиација грчке девизе, а са овом оштра новчана и привредна криза у земљи. Да би могла предузети ефикасне мере у циљу санирања финансијских прилика, грчкој влади су данас потребна велика новчана средства, којима би отплатила краткорочне дугове који падају на терет буџета и извела фактичну стабилизацију грчке валуте.

Стање заложених прихода. У начелу, Друштво Народа није имало ништа против овога зајма. Али знајући да је Грчка већ заложила раније велики део својих прихода због задужености, питање се постављало овако: ако већ заложени приходи показују довољан вишак за амортизацију и овога зајма, Друштво Народа може дати Грчкој тражено одобрење; у противном случају, зајам се не може одобрити, јер би залагање нових прихода могло довести Грчку до краха. У томе смислу, Савет Друштва Народа је наложио финансијској секцији да испита ситуацију и формулише своје мишљење.

Финансијска секција је добила податке од Међународне Финансијске Комисије у Атини, која функционише од 1898 године као међународни орган грчких поверилаца. Сви приходи које је Грчка у разним приликама заложила, стављају се на расположење овој комисији, која по одбитку сума потребних за амортизацију дугова, враћа вишак грчком трезору. Међународна Финансијска Комисија у Атини дала је ове податке о заложним приходима у Грчкој:

I. Заложени приходи пре избегличког зајма.

а) Монопол у старим областима (со, уље, шибице, карте, цигар папир, смирак)...	252.155.374.—
б) Главне царинарнице (Пиреј, Лаврион, Патрас, Волос, Крф, Солун, Кавала) ...	1.035.111.644.—
в) Дуванска бандерола у старим областима	856.037.085.—
д.) Таксене марке у старим областима ...	204.543.800.—
Свега	2.347.847.903.—

II. Заложени приходи за избеглички зајам

а) Монополи у новим областима (со, шибице, карте, цигар-папир)	73.582.262.—
б) Царински приходи (Канеја, Кандија, Самос, Хиос, Митилена, Сира)	72.238.372.—
в) Дуванска бандерола у новим областима	183.161.036.—
г) Таксене марке у новим областима	97.909.910.—
д) Алкохол за целу Грчку	223.193.507.—
Свега	650.085.087.—

Укупна сума заложених прихода износи дакле, за 1926 г. драхми 2.997.932.990.— Међутим, оба приходи показују из године у годину све већи пораст. На основу података о реализованим приходима у првом полугођу ове године, Међународна

Финансијска Комисија предвиђа да ће ови приходи дати 1927 године суму од 3.617.074.114 драхми. Од ове суме треба одбити режијске трошкове монопола у 62.306.787 драхми. Остаје чист приход од 3.554.767.727 драхми. Ако се од овога прихода одбије износ овогодишње амортизације од 1.327.426.164 драхме, остаје вишак прихода од 2.227.341.163 драхме. Овакав вишак може се, свакако, сматрати као довољна гаранција за отплату новог зајма. Зато је финансијска секција Друштва Народа дала повољно мишљење по молби грчке владе.

Гледајући Друштва Народа. Имајући орако мишљење финансијске секције, савет Друштва Народа је, у начелу, одобрио Грчкој нови зајам, под условима да дадне довољне гаранције за правилну и целисходну употребу његову. Пре свега, савет је решио да се зајам у износу од 9 милиона фунти, који се одобрава, употреби у одређене сврхе, и то:

1) За довршење дела колонизације грчких избеглица, увек под руководством постојеће избегличке Комисије — 2 милиона фунти;

2) За исплату унутрашњих краткорочних дугова, у првом предуг привременог државног дуга код Народне Банке — 3 милиона фунти;

3) За стварање нове «Грчке Банке» која ће имати искључиво право емисије и водити бригу о стабилности драхме — 3 милиона фунти.

Толико о намени зајма. Што се тиче гаранција, да ће зајам у истини бити употребљен у одређене сврхе и да ће поизвести жељену поправку финансијских прилика у Грчкој, Друштво Народа је гражило од грчке владе обавезу да изврши извесне потребне реформе и прими за једно одређено време, његову контролу у финансијској политици. Ове обавезе грчке владе могу се овако резимирати:

1) у току три наредне буџетске године грчка влада ће свој буџет одржавати у висини од 8.800 милиона драхми;

2) у томе раздобљу, Грчка неће чинити краткорочне зајмове преко суме од 800 милиона драхми;

3) грчка влада ће увести нов систем књиговодства, који ће дозволити лако и брзо контролисање остварених прихода и извршених расхода,

4) на основу новог уведеног књиговодства, Грчка влада је, крајем сваког тромесечја, подносити изводе прихода и расхода органу Друштва Народа; и

5) ако заложени расходи буду недовољни за амортизацију новог зајма, грчка влада ће, у року од 15 дана, органу Друштва Народа понудити нове изворе прихода.

Поред ових услова, који намећу међународну контролу над целом грчком финансијском политиком, Друштво Народа је прописало Грчкој основе за уређење нове емисионе банке.

Питање Грчке Банке. Према овим одредбама, нова емисиона банка, која ће добити назив «Грчка Банка», добила би

искључиво право издавања новчаница. Пошто ово право за сад припада Грчкој Народној Банци, то би атинска влада имала да ту привилегију емисије одузме од Народне Банке и пренесе на Грчку Банку. Ова би примила у своју пасиву садашњи новчанични оптицај, али би зато добила и одговарајуће метално покриће које се налази у Народној Банци. Основни капитал Грчке Банке износио би 400 милиона драхми у злату, подељен у 80.000 акција по 5.000 драхми. Овај капитал би се уплатио на три начина: прво, са три милиона фунти од пројектованог зајма, затим са резервним фондом Народне Банке који одговара новчаничном оптицају, и, најзад, путем уписа акција у три рате. Банка би отпочела рад најдаље по емисији пројектованог зајма. Поред поменутих примања, Грчка Банка би добила државни трезор, депо Међународне Финансијске Комисије и све приватне депое из Народне Банке, у колико би, наравно, улагачи на ово пристали. Главне банчине операције биле би, поред емисије која би се вршила у утврђеној сразмери са металним покрићеј, и ови: издавање чекова, есконтовање трговачких ефеката, отварање кредита. Банка би вршила исплате за државни рачун без провизије, а државни кредит код банке био би ограничен и краткорочан. Од чисте банчине зараде, 8 од сто би припадало акционарима, а остатак би се распоређивао на резервни фонд и државни трезор. Гувернера банке бирали би акционари, али за првих пет година рада гувернер би био постављен од стране владе. Најзад, што је не од мале важности, Друштво Народа би имало код ове емисионе банке свога сталног представника у циљу контроле њенога рада

Шта би требало Друштву Народа да од Грчке тражи оснивање нове емисионе банке? Другим речима, шта је оно имало против тога, да се постојећој грчкој Народној Банци повери брига о стабилизацији грчке валуте? Грчка Народна Банка је један велики и моћан новчани завод. Основана 1841 године са капиталом од 5 милиона драхми, она је за ових 86 година рада, толико развила своје пословање, да предсавља данас најмоћнију и скоро свемоћну финансијску установу у Грчкој. Са својих 70 филијала у земљи она прави огидшњи обрт у износу од 4—5 милијарде драхме; Њен садањи капитал износи 50 милиона, подељен у 50.000 акција. Садашњи курс њених акција износи 54 пута више од њихове номиналне вредности. Благодарећи великим средствима којим располаже, она врши пресудан утицај на новчано тржиште у Грчкој. Њој се импутира игра са драхмом у 1923 години, кад је оборила курс фунте на 120 драхми, да би локуповала злато и здраве валуте, и потом пустила фунту да у року од месец дана достигне курс од 440 драхми. Поред тога, прсбацује се њеним филијалама у унутрашњости да обављају многе послове, који не спадају у делокруг Народне Банке. Ако су ови обзири утицали на одлуку Друштва Народа, да тражи оснивање новог

емисионог завода, они ипак нису били од пресудног утицаја. Друштво Народа је тражило нову банку у циљу пречишћавања финансијске ситуације и питања емисије, као и у циљу што бољег спровођења контроле над будућим радом емисионог завода.

Вотум грчког парламента. Влада г. Заимиса је примила ове услове Друштва Народа и прошлог месеца поднела уговор о зајму парламенту. Опозиција, коју састављају популисти са г. Цалдарисом на челу, одмах је устала против таквог зајма у уговор подвргла оштрој критици, истичући не само неповољне услове зајма, него и нарочито међународну контролу која се намеће целој финансијској политици у Грчкој. Министар Финансија г. Кафандарис одговорио је на ове критике износећи велике и неодољиве потребе државне, које се не могу подмити из редовних буџетских средстава. Због ранијих обавеза према повериоцима, Грчка се више не може задуживати без одобрења Друштва Народа. Влада је, међутим, добила те само одобрење, него и потпору за зајам ове највише међународне установе. Опозиција претендује да уговор намеће Грчкој међународну контролу која је несагласна са државним суверенитетом. По чему се то може закључити? Пре свега, Грчка мора дати извесне гаранције својим повериоцима, а срећна је околност што, и у овом случају, Грчка даје гаранције не некаквој банци па ни држави, него Друштву Народа, под чијим се окриљем зајам закључује. Обавезе која Грчка прима за та, неопходни зајам не наносе повреде народном суверенитету јер те обавезе имају више облик савета, него императивни облик. У осталом, ти савети, та упуства о вођењу финансијске политике толико су мудри, да нема владе у Европи која их не би присвојила.

Ово мало сладуњаво објашњење г. Кафандариса није могло задовољити опозицију. Ова је нарочито напала одредбу о оснивању нове емисионе банке. Што је она своје нападе усредредила на ту тачку даје се објаснити фактом, да је највећи број акција Народне Банке у рукама грчких ројалиста, односно — како се сада зову — популиста. Цалдарис је изнео све незгодне стране те одредбе: штету коју ће претрпети углед Народне Банке, и њено пословање, као и непопуларност и опасност контроле коју ће представник Друштва Народа вршити над новим емисионим заводом. Ипак, опозиција је при гласању остала у мањини, и атинска Скупштина је овластила министра финансија да закључи пројектовани зајам.

Француске резерве. Министар Финансија је, снабдевен парламентарним одобрењем отишао 26 пр. месеца у Женеви да са Друштвом Народа оконча питање зајма. Пре него то оконча, он је морао да отклони још једну тешкоћу, наиме резерву коју је француски делегат учирио у погледу одобрења грчког зајма. Француска је, у начелу, одобравала тај зајам, али је захтевала да Грчка предходно регулише своје ратне дугове према Фран-

дуској. Преговори су одмах поведени у Женеви непосредно између г. Кафанлариса и г. Бријана, и споразум постигнут је на овој бази: Грчка признаје Француској ратни дуг у готову, у износу 450 милиона франака у злату; Француска признаје Грчкој дуг од 720 милиона за штете које је нанела француска војска на Грчкој територији од 1915—1918 године. Што се тиче ратног материјала, који је Француска дала Грчкој за време рата, како се појавила разлика у процени, остављено је да се то питање реши путем арбитраже. Све узевши у обзир, резултат ће бити тај, да, по одбитку француског дуга, Грчка има да плаћа Француској око 400—500 милиона у злату.

Благодарећи томе споразуму, Грчка је могла окончати питање свога новог зајма, који ће, по свој прилици, бити емитован у Лондону фебруара месеца 1912.

Општи поглед. Опште узевши, зајам ће за Грчку имати неколико добрих и неколико лоших страна. Он ће, у овом моменту финансијске оскудице, ставити Грчкој у руке велика средства — око 3 и по милијарде драхми — за решење прешних питања колонизације, летећих дугова и стабилизације драхме. Благодарећи обавезама које је Грчка примила и гаранцијама које је дала, нема сумње да ће ова питања бити повољно решена. Зајам ће значити почетак финансијске обнове Грчке Републике, и одјекнуће веома повољно на курс грчке валуте и повећање кредита Грчке на страни. Али зајам намеће већ презадуженој грчкој држави нове обавезе. Поред досадашњег ануитета, који се за контролисане и неконтролисане дугове, пење на 2 милијарде и 100 милиона драхми, доћи ће нови ануитет за отплату овог зајма ратних дугова Француској и Америци. По правка драхме ће свакако олакшати Грчкој службу дугова, али ће та служба ипак бити веома тешка за народ. Поред тога, поправка драхме изазиваће несумњиво кризу грчког извоза, и та кризај са повећањем фискалних терета, може, у пркос финансијског обнови државе, довести идуће године цео привредни живо, Грчке у један веома тежак положај. Н. Н.

БЕОГРАДСКА ОПШТИНА

— Поводом рада анкетне комисије. —

Кад је у августу 1926. изабрана нова управа Београдске Општине, сматрало се за потребно, да се одреди једна анкета, да испита целокупно, затечено стање, у свима одељењима и установама општинским. Тај анкетни одбор, поред четири одборника Б. О. (три из већине одборске и један из опозиције) био је допуњен и по једним чланом из три највише државне институције: Државног Савета, Касационог Суда и Главне Контроле. Председник је био г. Васа Лазаревић, који је прикуп-

љени материјал средио за штампу и написао «Завршну реч» у којој је изложио, у главном, шта је урађено у престоничкој општини за ову годину дана, од како је дошла нова управа.

По подацима, који су објављени, види се да је анкетни одбор уложио велики труд и да му је лежало на срцу да се стање у Б. О. попарви. Година дана је мали период времена да се може осетити велики напредак и бољитак, али се мора признати, да управа показује врло много добре воље и енергије, да се прилике среде.

Анкетни одбор је са свим умесно схватио свој задатак и радио је хладно, објективно и добронамерно, да се не би могло рећи да му је главни циљ био да оптужује претходну управу и проналази неправилности. При свем том, не може се рећи да је стање добро и да је извештај оптимистички. Скоро у свима гранама прилике су неповољне и изискују корените реформе: администрација, судство, техничке управе, статистика, финансије, социално старање итд.

Далеко би нас одвело, кад бисмо овде цитирали многе важне податке, које садржи ова књига о београдској општини. Ту ће сваки за своју струку наћи довољно материјала, а ми ћемо се овде задржати само на неколиким појединостима.

Најпре, о општинским добрима. Анкета констатује, да процењена непокретна имовина Б. О. представља вредност од 1,453.774.378 динара, па ипак ни општина ни њено грађанство не уживају користи од толиког богатства. Затим се у том одељку вели ово:

«Овде се мора нарочито истаћи, да је правна заштита општинске својине и њених интереса, била скоро потпуно занемарена. Док су многа општинска права занемарена и изгубљена због неблаговремене и недовољне заштите, дотле су скоро сви спорови вођени са приватним лицима завршени на материјалну штету саме Општине, која штета износи огромне суме новца.»

Са наше стране имамо да приметимо ово. Пада у очи, да су највише приграбили општинска имања — после државе — разне личности, које су биле општински одборници или су у добрим односима с њима.

Затим је потребна једна коректура. Вредност општинског земљишта има да се смањи за вредност паркова, гробља и т. д. То су тзв. добра *extra commercium* и као таква нису у саобраћају и не могу се узимати у обзир при процени општинске имовине.

Садашњој општинској управи, која има своје чланове заступљене једновремено и у влади, мора се ставити у задатак да пречисти све те замршене односе са државом и да енергично тражи или кирију или повратак сопственику на уживање. За оцену тих односа да поменемо само то, да се као прилог бр. 18. уз извештај анкетног одбора даје списак општинских плацева (земљишта) које је држава заузела, а не плаћа кирију. Таквих плацева има 26 и код онога под бројем 3 стоји:

«Ово земљиште уступљено је Министарству Војном за војне болнице у замену за плац старе Палилулске Касарне, где су сада касарне Краљеве Гарде, које је држава самовласно заузела.»

И ако чисто техничко питање, мора се овде поменути, да водовод још није реорганизован и да не даје довољну количину воде за пиће. У том погледу нарочито страдају крајеви на Врачару. То је нешто што видимо и осећамо сви, и ако смо далеко од одбора и управе општинске.

Још једна ствар која пада у очи и површном посматрачу то је одржавање чистоте. У одељку који о томе говори (стр. 387) казано је доста опорих речи и увидело се много што смета. Ми верујемо да у последње време има напретка и овде али се мора тражити да ти надничари буду боље плаћени, па да савесно и ревносно врше своју дужност. Контрола је слаба, скоро никаква, а они што је врше нису дорасли своме задатку. Ту би се морало апеловати и на добровољну сарадњу грађанства и кад је по неко показао добре воље да тим људима покаже како треба радити, нико га није хтео да чује.

У целој књизи, може се рећи, констатује се у свиме струкама разгранате општинске администрације, да нема доброг и квалификованог особља. Једна општинска институција која највише долази у додир с публиком — трамваји — показује у том погледу бедно стање. Кондуктери су недисциплиновани и толико неупућени у своја права и дужности, да је то за причу. Ако ни због чега другог, а оно због својих материјалних интереса који страдају због таквих људи (маса путника без карте!) општина би морала овом питању да посвети нарочиту бригу и старање. Познат нам је случај, да се један угледан грађанин нудио пређашњој управи да буде бесплатан добровољни контролор трамваја, па му на то писмо није ни одговорено! Кад се достави по који конкретан случај несавесног отправљања дужности трамвајског особља то се и не узима у

обзир. Мора се тражити више додира са публиком и више солидарности кад су у питању општински интереси.

Из извештаја анкетног одбора се види, да је у техничком погледу учињен велики прогрес: створена је дупла пруга за Топчидер и проширена је саобраћајна мрежа у свима правцима; повећан је број кола и т. д. Али све то није довољно да се трамвајски саобраћај *убрза и олакша*. Он је данас тегобан и свак се ратосиља трамваја, јер се брже стигне пешице. Да би се и у том погледу постигао успех, потребно је квалификовано особље, дисциплиновано и исправно, које треба пре свега и више свега да служи циљу, ради кога су трамваји, а не појединим партијама и свом посебном интересу.

Финансијска политика Б. О. је испод сваке критике, ње управо није ни било и на основи прикупљеног материјала дала би се израдити специјална студија о томе. Једна захвална тема у економском семинару правног факултета.

Најзад да поменемо још ово. Председник анкете г. Лазаревић доста је упознат и ревносно ради у области социалног старања. Очекујемо од њега да у овом правцу заведе више реда и, што је најважније, да се једном изведе начисто: у чему је надлежност полиције на овом пољу. Маса просјака која се виђа београдским улицама, не само да даје изглед Оријента нашој престоници, него ствара тешкоће саобраћају, шкоди становништву у хигијенском погледу и даје један врло неповољан утисак о социјалној политици Б. О. И сама анкета је утврдила да се на овом пољу није скоро ништа учинило, те се надамо да ће и сам потпредседник који је познат као социјалан политичар, припомоћи да се овај проблем реши и да се акција Б. О. не сведе само на помагање сиротиње и прикупљање прилога пред божићне празнике.

Уопште, ако се предлози анкетног одбора буду савесно проучили и ако се систематски изведу, може се очекивати да ће Б. О. у свима правцима кренути на боље, а то се овом анкетом и желело.

Н. Станаревећ

СТАЊЕ НАРОДНЕ БАНКЕ

За последњи месец дана осећа се и даље смањивање металне подлоге. Разлика према прошлом месецу износи 18. милиона динара. То долази отуда, што је држава у знатној мери продавала девизе.

У појединостима стање је износило у милионима динара:
АКТИВА

	8.-XI 1927.	8.-XII 1927.	За месец дана + или —
МЕТАЛНА ПОДЛОГА:			
у кованом злату	88,2	88,5	+ 0,3
у кованом сребру	17,6	17,6	—
у страниј монети	0,6	0,2	— 0,4
у депоима на страни у разним вулутама	371,8	354,0	— 17,8
Укупно	478,2	460,3	— 18,1
ЗАЈМОВИ:			
на менице	1.314,7	1.336,9	+ 22,2
на хартије од вредности.....	256,8	259,8	+ 3,0
Укупно	1.574,5	1.596,7	+ 25,2
ДРЖАВНИ ДУГ:			
рачун за откуп крунских новчаница	1.102,6	1.102,6	—
рачун привр. и сталне размене	320,2	298,5	— 31,7
по зајму на бонове обрт. капитала	966,3	966,3	—
по зајму на бонове по ванр. кредитима	2.000,0	2.000.	—
Укупно	4.389,1	4.367,4	— 31,7

ПАСИВА

Главница Дин. 50.000.000 у ков злату од ове уплаћено	30,0	30,0	—
Резервни фонд	10,0	10,0	—
Новчанице у течају	5924,1	5.693,2	230,9
РАЗНЕ ОБАВЕЗЕ			
по жиро рачунима	796,4	821,1	+ 24,7
по разним рачунима	368,8	334,1	— 34,7

Менични портфељ повећао се за 22,2 милиона динара. У есконтном послу се осећа е велика пормена, послови су слаби и има дост а примера, да поједини банчини клијенти нису ни користили своје кредите или не бар у пуној мери. Сума зајмова на залогe једва прелази четврт милијарде.

Државни дуг код Народне Банке је без знатнијих промена. Једино што се рачун привремене размене смањило за 31,7 милиона. Поводом дискусије о буџету за 1928-29 годину, у Финансијском Одбору Народне Скупштине повела се реч о летећим дуговима. Ту се констатовало да летећи дугови износе преко пет милијарди, рачунајући ту и дуг код Народне Банке у износу око 4 милијарде.

Оптицај новчаница се стално смањује. Крајем новембра износио је 5.702 милиона, а после осам дана 5.693 милиона динара. Према 1926 години, у исто доба, циркулација је слабија

за 174 милиона и ако овако потраје, она ће бити знатно мања него и 1924 и 1925, када је у оптицају било преко шест милијарди. Међутим, метална подлога је била прошле године нешто слабија него 1926.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

POVODOM JEDNE KNJIGE O OSIGURANJU.

Dr. Grossman i Dr. Vranić: Osiguranje života, matematski i medicinski osnovi. Zagreb 1927, izdanje «Praktičnog liječnika» strana 56, cena ?.

U ukusnom izdanju «Praktičnog liječnika» izišla je nedavno gornja knjiga. Knjiga je, kao što se na predgovornom mestu kaže, došla kao «plod dugogodišnjega zajedničkog teoretskog i praktičnog rada» pisaca, od kojih su «jedan kao glavni liječnik a drugi kao matematski konzulent (inače docent tehničkog fakulteta) jednog osiguravajućeg društva», zajedno radili na polju osiguranja. Napisana je u cilju da zadovolji kako potrebe lekara koji vrše preglede za osiguranje, tako i potrebe «drugih lica koja su primorana da se tim pitanjima pozabave».

U našoj literaturi i na našem jeziku ovo je prva knjiga ove vrste. Njena pojava je već samim ovim faktom značajna, u toliko više, što je ona doista uspela da zadovolji eksistirajuće potrebe u oblasti osiguranja. Moramo odmah naglasiti, da je na 44 strana teksta nemoguće izneti ni najelementarnije matematsko-medicinske principe sa kojima se u osiguranju srećemo, kao ni najnužnija znanja koja su za pravilno shvatanje i prosuđivanje pojava u osiguranju potrebna. Otuda je gornja knjiga već unapred osuđena da nas u mnogim pitanjima i o mnogim pojavama ostavi uopšte bez odgovora. Na neki veći zamašaj ove knjige verujem da ni sami pisci nisu polagali, čim su se odlučili da o jednom ogromnom predmetu, o kome na našem jeziku ne postoji nijedna specialna knjiga a kamo li literatura, pišu na 44 strana. A to je šteta već i zbog toga, što se osiguranje i kog nas počinje sve više da širi i kultivira, što iz dana u dan postaje sve jači ekonomsko-finansijski faktor u našoj privredi i sve važniji elemenat u privrednom razvitku i blagostanju našeg naroda. Jedna knjiga koja bi nam o ovoj privrednoj grani pružila sva potrebna obaveštenja kako medicinska tako i tehničko-finansiska, bila bi u našoj pasivnoj stručnoj literaturi dobro-došla. Ovako, i pored pojave ove knjige, mi ćemo ostati o mnogim-matematsko-tehničkim i finansijskim problemima osiguranja neobavešteni.

Ali apstrahujući ovaj nedostatak, koji je piscima moguće bio silom prilika nametnut, nameće se pitanje: koliko je ova knjiga uopšte odgovorila postavljenom zadatku i postojećim potrebama. U matematskom delu pisci najpre izlažu zakon velikih brojeva, a zatim raspravljajući o osiguranju uopšte, prelaze na vrste ži-

votnih osiguranja kod takozvanih normalnih rizika i iznose praksu koja kod takvih osiguranja postoji. U jednom naročito poglavlju, tretiraju pitanje anormalnih rizika i završavaju sa opštim primedbama. U medicinskom delu interpretiraju značaj, suštinu i važnost pojedinih pitanja u lekarskom izveštaju, i na kraju pružaju 3 praktična priloga.

Sumarno uzev knjiga je zadovoljavajuća. Pisana koncizno i jasno, ona je gotovo u svim pitanjima koja raspravlja dovoljno instruktivna i dovoljno dokumentovana, i da odeljak o anormalnim rizicima ne pokazuje izvesne nedostatke, ona bi može se reći bila vrlo dobra. Međutim za izlaganja o anormalnim rizicima ne može se reći da su potpuno korektna, naročito ako se tretiraju sa naučne tačke gledišta. Najpre pisci pod anormalnim (lošim) rizicima razumeju svaki riziko odnosno svako lice koje ne bi trebalo primiti u osiguranje pod normalnim premijama, drugim rečima svako lice kod koga postoji ili se mogu pojaviti izvesne okolnosti, koje će uticati na smanjivanje njegovog prosečnog trajanja života, bez obzira kakve su prirode te okolnosti. Da gornja definicija anormalnih rizika doista odgovara njihovoj zamisli, dokaz je pored ostaloga fakat, da oni profesionalni riziko, riziko pola, ratni riziko, a svakako i vanevropski i tropski riziko, smatraju kao anormalan. Ali da se ova definicija ne može održati najbolji su dokaz baš njihova izlaganja o ovom pitanju. Oni kažu (strana 15): «Svaki dakle posebni riziko bez obzira na to, da li nastaje bolešću, zvanjem ili drugim okolnostima, mora se posebno zaračunati. Tako se posebnim premijama uključuje i isplata svote, ako osiguranik umre u ratu, jer je i to anormalni riziko. Nasuprot je samoubistvo uključeno u osiguranje, jer je to samo poseban način smrti, ali je smrt u ratu anormalan riziko, zato valjda, što smrt u ratu nije jedan poseban način smrti (?). Ako se ovo uzme kao tačno, onda se nameće najpre pitanje: da li smrt u ratu nije prirodan način smrti? ili: koja smrt spada u poseban način smrti, a koja ne? I onda, pisci izjavljaju da se za svaki poseban riziko, izazvan ma kojim okolnostima, posebno zaračunava, drugim rečima da je takav riziko u smislu njihove definicije, anormalan. Po čemu poseban način smrti ne predstavlja poseban riziko, i po čemu onda samoubistvo nije anormalan riziko već normalan? Jasno je, da ovde postoji konfuzija u koju su pisci zapali postavljajući problem pogrešno, i polazeći od pogrešne definicije. Nama je, rezume se, nemoguće da u jednom prikazu, ma i u izvodu, iznesemo, kako izgleda problem anormalnih rizika u svetlosti nauke o osiguranju. To uostalom ne bi ni spadalo u okvir ovog prikaza, u toliko pre, što su i sami pisci o ovome predmetu govorili samo onoliko, koliko je on u vezi sa samom praksom. Zato ćemo i mi, izbegavajući svaku digresiju, poći samo za piscima i prodiskutovati kvalitet i praktičnu sprovodljivost metoda koje pisci iznose, a koji se upotrebljavaju kod prijema anormalnih rizika u osiguranje.

Prvi metod o kome nam pisci govore jeste metod povećanja

starosti. U kondenzovanim rečenicima iznose nam oni najpre manipulaciju sa njime, a zatim i sve prednosti njegove. Ipak su izvesni zaključci suviše definitivni i preterani. Oni, na primer kažu: «Na ovaj način može se i za svaku bolest proračunati vjerojatnost smrti — a o tome postoje posebne tabele — i izračunati nužno povišenje.» Tvrđenje da postoje posebne tabele za proračunavanje vprovatnoće smrti za svaku bolest, na koje bi se čovek mogao pouzdano osloniti (jer ako se na njih čovek ne može pouzdano osloniti, onda one za praksu imaju istu vrednost kao i da ne postoje), daleko je od istine. Istina je gotovo obrnuto: ni za jedan metod koji se upotrebljava za rešenje ovoga pitanja i izračunavanja verovatnoće smrtnosti kod anormalnih rizika, ne može se reći da je stekao opšte priznanje i da po njemu svi postupaju, kao što se, na primer, to može reći kod osiguranja normalnih rizika. Problem anormalnih rizika, koji je vrlo komplikovan i težak, i za čije rešenje, uzgered budi rečeno, postoje najveće teškoće i to vrlo raznovrsne, još se nalazi u stadiumu ispitivanja i pipanja i, mada se čine gigantski koraci u pravcu njegovog rešenja, ipak jedna sigurna baza za njegovo rešenje nije ni do danas nađena. A jednu sigurnu bazu za njegovo rešenje predstavljale bi samo jedne sigurne tablice o kojima pisci govore. Međutim, da takve tablice ne postoje, ja ću dokazati odmah jednim konkretnim primerom koga i pisci navode. Pre svega mislim da će se i pisci sa mnom složiti, da među statistički najispitanije bolesti koje čine rizik anormalnim, bez sumnje spadaju tuberkuloza i lues. Polazeći svakako od statističkih podataka koje pruža «Hilfe», pisci tvrde, da se jedan luetičar «koji izgleda izlečen», može primiti uz povišenje starosti od 10 godina. Međutim prema statističkim podacima koje T i s e l i u s pruža, švedska društva primaju luetičare bez obzira na starost, kombinaciju osiguranja i koliko je vremena proteklo od infekcije, uz povišenje starosti od 6 godina. Kolika je pak razlika između prvog i drugog rešenja, najbolje će se videti na sledeći način. Prema statističkim podacima dobijenim na osnovu iskustva G o t h a e r B a n k a koje navodi F l o r s c h u t z povišenjem starosti za 6 godina pokriva se prosečno hipersmrtnosti za 54,30%, a povišenjem starosti za 10 godina pokriva se prosečno hipersmrtnosti za 108.—0%. Prema tome ispalo bi da je, sudeći prema statističkim podacima na osnovu kojih su donete prva odnosno druga odluka, mortalitet luetičara, koji izgledaju izlečeni, veći za 53,70% od mortaliteta osoba sa neizlečenim luesom, što bi opet kao dalju logičnu konzekvencu imalo, da su luetičari bolji riziko od zdravih osoba bez luesa.

A ova činjenica, koja neosporno predstavlja jedan apsurd, ako ništa drugo a ono očito pokazuje to, da ni najobrađeniji statistički podaci za anormalne rizike nisu još dovoljno sigurni, pa je kod manje obrađenih to još manje slučaj. Pravde radi valja dodati, da rezultati prilično zavise i od toga, sa kojim se mortalitetnim tablicama moralnog rizika upoređenje vrši, i da je povi-

šenje starosti koje ja navodim, proračunato u odnosu na tablice 17 engleskih društava, dok je, ako su pisci radili prema podacima «Hilfe», ovo obračunavanje svakako vršeno u odnosu na tablice Vd(i) g .. $\frac{76|85}{76|06}$ 3.1/2 0/0. Da ostavimo, dakle, nastranu sve ostalo — da li je ovaj metcd pravičan i t. d. — navedene činjenice očito govore, da se na ovom polju ima još puno čega poželeti, i da u primeni postojećih statističkih podataka treba biti vrlo obazriv, što pisci nigde i ne spominju a još manje naglašavaju, a što su oni bili dužni da urade.

Kao drugu preventivnu meru pisci navode skraćivanje trajanja osiguranja. Oni kažu: «Često se mogu normalno osigurati osobe, koje su bolesne ili kojih sveukupni nalaz nije najpovoljniji. To će se činiti redovno kad je trajanje osiguranja kratko, pa je velika vjerojatnost, da će osiguranik rok doživjeti t. j. da vjerojatnost nije druga nego kod normalnih individua». — Smisao citiranog stava, naročito prema njegovom završetku, je jasan i nedvosmislen: pisci naime veruju i tvrde, da se kod izvesnih, stvarno anormalnih rizika, može odrediti vreme za koje će oni pokazivati istu smrtnost kao i normalni rizici, i da se i anormalni rizici za to vreme mogu primati pod istim uslovima kao i normalni rizici. Ovo naročito naglašavam zbog toga, što se u prilog ove mere navode i drugi razlovi. Međutim svi ovi drugi razlozi su bez ikakvog stvarnog značaja, i jedino ako bi razlog odnosno pretpostavka koju navode pisci bila tačna, bila bi i predložena mera opravdana i na svom mestu. Ali, kao što ćemo malo niže pokazati, teoriski i statistički ovo tvrđenje pisača prestavlja jednu najobičniju zabludu. Ne upuštajući se u teoriska razlaganja, ja sam primoran, da bih ovu zabludu, koja se prilično odomaćila, što više ilustrirao, da navedem neke statističke podatke, koji će rečitije no išta pokazati iluzornost predložene mere. Tako niže navedena tabela I pokazuje kako su se kretali smrtni slučajevi kod ovakvih osiguranja, i izvedena je na osnovu celokupnog iskustva banke G o t h a o ovim osiguranjima.

Na strani 934 tabela I.

Citirani statistički podaci govore baš obrnuto onome što pisci tvrde. Prema ovim podacima jasno je da su rizici kod kojih se uvećana smrtnost očekivala docnije, pokazali najveću smrtnost baš u prvih 5 godina trajanja osiguranja t. j. u početku. Ovo opet rečitije no išta govori, da su sve ovakve prognoze netačne, pa i odluke donesene na osnovu ovih prognoza. Da bih pak otklonio i poslednju senku iluzije koja bi se mogla imati o vrednosti ove mere, ja ću citirati podatke koja pruža G o t h a o slučaju korpulentnih osoba, jednom slučaju, koji u medicini važi kao najmarkantniji slučaj ove vrste, a koga i pisci navode. Ovaj slučaj prestavljen je sledećom tabelom II.

Na strani 935 tabela II.

T A B E L A I.

rizika, za koje se povećana smrtnost pretpostavljala da će nastupiti posle uslovljenog roka

Klase starosti Godine	I. 1. — V god. osiguranja			II. VI i sledeće godine osiguranja			III. za sve godine osiguranja		
	smrtni slučajevi		Procenat stvarnih prema računskim	smrtni slučajevi		Procenat stvarnih prema računskim	smrtni slučajevi		Procenat stvarnih prema računskim
	stvarni a	računski b		stvarni a	računski b		stvarni a	računski b	
15 - 40	100	79,96	125,10	76	66,83	113,7	176	145,79	119,9
41 - 55	82	60,05	139,9	329	274,59	119,8	441	334,64	122,8
56 - 70	16	9,99	—	152	131,85	117,0	168	141,84	120,0
71 - 85	—	—	—	4	1,48	—	4	1,48	—
Šuma	198	150,—	132,0	561	474,75	118,2	759	624,75	121,5

T A B E L A II.

Klase starosti	Procenat smrtnosti prema opšt. iskustvu banke	Uslovljena skraćivanja zbog korpulencije			
		Živi pod rizikom	Broj smrtnih slučajeva		Procentna stopa stvarnog broja prema računskom
			računski	stvarni	
10 — 25	0,59	23.750	0,14	—	—
26 — 30	0,61	231,250	1,41	—	—
31 — 35	0,68	664,500	4,52	5	110,4
36 — 40	0,84	1003,250	8,43	11	130,5
41 — 45	1,01	1087,000	10,98	12	109,3
46 — 50	1,36	870,500	11,84	15	126,7
51 — 55	1,86	567,750	10,56	18	170,0
56 — 60	2,77	296,250	8,21	10	121,7
61 — 65	4,05	123,375	5,00	6	120,0
66 — 70	6,24	24,500	1,53	1	65,0
71 — 75	9,19	1.000	0,09	1	110,0
	Suma	4893,125	62,71	79	126,0

kao što se vidi, statistika je i ovde — i to još upadljivije — potvrdila rezultat dobijen u tablici I. I ovde se uvećana smrtnost ukazala najviše u početku osiguranja a ne posle uslovljenog roka.

Da navedemo još statistiku koju nam o ovome pruža Karrup na osnovu iskustava 34 američkih društava, pa smatramo da ćemo time dovoljno utvrditi svu iluzornost predložene mere, a koju i pisci bez ikakvih ograda preporučuju. Naime, prema ovoj statistici, iznosi hipersmrtnost kod osiguranja sa uslovljenim skraćenjem trajanja:

	u pogledu lica	u pogledu suma
u 1. — 5. god. osiguranja	131.— %	145,3 %
u 6. i sledeć. god. osiguranja	118,2 %	135,9 %

Ovim je, mislimo, potpuno dokazan Hockner-ov stav, da se jedan riziko, veći od normalnog može kompenzirati samo jednom premijom koja je veća od normalne.

Pošto su izneli još neke mere koje se upotrebljavaju u praksi, pisci prelaze na postupak kojim se loši rizici dele u klase, pa zatim kažu: «Ovaj način, i ako je jednostavniji od gore izloženog ipak nije tako pravedan kao procenjivanje po vjerojatsnosti smrti, koje se sve više udomaćuje. Danas ima u tom procenjivanju poseban sistem, pa se svaki riziko procenjuje obizrom na sve najbitnije okolnosti osiguranika. Procenjuje se za koliko se njegova vjerojatsnost smrti uvećaje obzirom na opću konstituciju na prošlost....., pa se sumiranjem svih tih vjerojatsnosti dobiva za koliko je njegova vjerojatsnost smrti viša od vjerojatsnosti normalnog individua. Primjećujemo da ta vjerojatsnost mo-

že biti i manja od vjerojatnosti normalnog čovjeka...». Mada prva rečenica citiranog stava nije jasna, ipak je jedno jasno: pisci smatraju da je procenjivanje po verovatnosti smrti, zasnovano na takozvanom sistemu mortalitetnih rata, najpravednije. Koliko je ovo doista tačno, potrudili su se da nam sami dadu dokaza. Pošto su najpre ovaj sistem proklamovali za najpravedniji, pa svakako i najtačniji, oni odmah zatim izvode da po ovom sistemu «vjerojatnost može biti i manja od vjerojatnosti normalnog čovjeka». Ovako tvrdjenje pisaca, moram priznati, dovodi me u zabunu, da li pisce tačno razumem. Jer ovde je van sumnje da su u pitanju loši rizici, kod kojih samim tim što su loši, verovatnoća smrtnosti mora biti veća nego kod normalnih rizika. Inače, ako verovatnoća smrtnosti jednoga rizika ima izgleda da je manja ili jednaka sa verovatnoćom smrtnosti jednog normalnog rizika, onda takav riziko već po definiciji loših odn. normalnih rizika, nije loš. Međutim prema izlaganju pisaca ispalo bi, da najpravedniji sistem može da pokaže i takvu anomaliju, da je loš riziko bolji od normalnog. Koliko je onda takav sistem doista najpravedniji, izlišno je dokazivati.

Značaj sistema mortalitenih rata nije, kao što pisci tvrde, u tome, što on daje najpravedniju bazu t. j. što on, polazeći od izvesnih indukcija, omogućava da se deduktivnim putem tačno sazna t o k s m r t n o s t i pojedinih anomalnih rizika, već u tome što je ovaj sistem našao moguće najjaču primenu u praksi. Kao dokaz da je naše tvrdjenje tačno služi i fakat da se ovaj sistem u stvari primenjuje ili u vezi sa sistematskim povećanjem starosti, ili u vezi sa procentuelnim povećanjem verovatnoće smrtnosti, ili u vezi sa podelom rizika u klase opasnosti (Hilfe). Tako, naprimer, N e w - Y o r k, koji svakako ima najveći portfelj osiguranja loših rizika, primenjuje ovaj sistem u vezi sa povećanjem starosti. Najslabije mesto ovoga sistema jeste nesumljivo njegov sumaran karakter, pošto izvesne mane, koje čine riziko lošim, ne moraju tako delovati kao da svaka postoji potpuno za sebe, već se mogu donekle i kompenzirati. U tom slučaju nedostatak sumiranja je očevidan.

Da pokažu uticaj zanimanja na smrtnost, pisci navode jednu statistiku, kojoj daju ovo objašnjenje: «U ovoj statistici sadržana su samo neka zvanja. Kod toga su uzete točne vrijednosti prema opažanjima u velikoj masi, prema tome nam one znače, da će na pr. između 50.000 ljudi svih zvanja umrijeti tečajem jedne godine o t p r i l i k e 433 krojača,....., a ne da će zaista od 1000 ljudi umrijeti 8,66 krojača».

Međutim ovo objašnjenje, ako nije nespretno onda je pogrešno. Jer po mišljenju pisaca da stope, koje oni citiraju, budu tačne, potrebno je samo da bude u pitanju «velika masa... ljudi svih zvanja», što bi izgledalo da brojna zastupljenost pojedinih profesija i starost posmatranih osoba kod dotičnih profesija, nema nikakvog uticaja na mortalitetnu stopu. Da su pak i ove

okolnosti od bitnog uticaja na mortalitet, ne treba biti neki osobiti stručnjak pa uvideti. Navedene stope prema tome, mogu biti tačne samo tako, ako je u pitanju ne samo «velika masa... ljudi svih zvanja», već ako je i konstitucija ove mase u pogledu zastupljenosti pojedinih zvanja i starosti posmatranih osoba u dotičnim zvanjima *r e l a t i v n o h o m o g e n a*. I zbog toga, ako navedene stope doista predstavljaju samo ono što su pisci naveli, onda one u stvari ne znače ništa, jer ne mogu poslužiti kao merilo koliko jedna profesija utiče na smrtnost, odnosno «u kojem su omjeru zvanja opasna».

Iz svega što sam do sada naveo jasno izlazi, da pisci jedan od najtežih i najvažnijih problema osiguranja života, problem anormalnih rizika, nisu dovoljno korektno obradili. Oni su ovaj problem suviše olako posmatrali, i izneli su izvesna tvrdjenja koja ili nisu u saglasnosti sa naukom i statistikom, ili su predstavljena suviše generalno i definitivno. Ovo im se u toliko više može upisati u greh, što je njihova knjiga prva knjiga ove vrste na našem jeziku, i što će ona mnogima služiti kao merodavno obaveštenje po svima pitanjima koja se tamo tretiraju. Kako se iz prakse zna, da se iz dana u dan sve veći broj loših rizika nudi za osiguranje, to je već iz praktičkih razloga bilo potrebno ovo pitanje dublje i temeljnije pretresti. Ovo u toliko pre, što gotovo sva naša domaća društva imaju portfelj mlad i nerazvijen, i što je radi njihovog stabiliteta potrebno ne izlagati se suviše velikim rizicima u koje bi mogla zapasti, ako bi suviše forsirala rad sa anormalnim rizicima i u slučajevima za koje ne postoje dovoljno sigurni podaci i koji nisu dovoljno statistički ispitani i verifikovani. Jedan odnos između osiguranja normalnih i anormalnih rizika mora postojati. Ja napominjem da broj osiguranja primljenih pod otežavajućim uslovima iznosi prema novim nemačkim ispitivanjima smrtnosti 17,90%, a prilikom konstruisanja prvih tablica (tablice 23 nemačkih društava), ovaj je broj iznosio 20,90%. Ovi statistički podaci, ako ne kazuju ništa više a ono sigurno to, da se u Nemačkoj posao sa anormalnim rizicima ne forsira preko jedne izvesne mere, i da je njihov broj otprilike $\frac{1}{6}$ normalnih rizika. Obe cifre ne bi trebalo ni naša društva da gube iz vida.

Da završim. Kao što *H o e c k n e r* tačno primećuje, pri raspravljanju pitanja o anormalnim rizicima osećaju se tri tendencije: jedni žele da postignu uprošćenost i preglednost i rado gledaju kroz prste netačnostima i nepravednostima. Drugi padaju u suprotni ekstrem, a treći opet polažu samo na to, da dobiju što više na doplatama. Istina bi, kao gotovo i uvek, bila u sredini. Stoga ako su pisci pri raspravljanju ovog predmeta pali u koju od pomenutih krajnosti, ne treba im mnogo uzeti za zlo. Njihova knjiga i pored izloženih nedostataka, ipak je dovoljno korisna da bi se mogla preporučiti svakome, koga pitanja osiguranja interesuju.

Svetolik Sretenović.

Душан Узелац, Инвестициона политика кредитних установа (с обзиром на наше банкарство), Београд 1928, стр. 60.

Писал је већ познат у области банкарства по својим ранијим чланцима у привредним листовима. По свом положају у Народној Банци има прилике да се ближе упозна са стањем наших новчаних завода и да види и оне ствари, које се не публикују у билансима.

Сем тога, у књизи је изнесено и теоријско гледиште на питање инвестиција, с погледом на страну и нашу литературу. Може му се замерити што није изнео где су штампани поједини чланци које цитира: д-ра Бајкића,, Тодоровића, Новаковића итд.

Сем тога, желети је да се о овим питањима не говори само *post festum* (писац воли да употребљава латинске изразе, који су мало изишли из моде), него је требало поменути и 2-3 велебанке, чији су капитали на стотину милиона, а исто тако пате због инвестиција у непокретности и у индустријска предузећа.

St.

Положај радничке класе и синдикални покрет у Србији, од Драгише Лапчевића, Београд 1928. Издање Централног Секретаријата Радничке Коморе.

Наш уважени сарадник, познати публициста и привредни историчар Г. Драгиша Лапчевић био је најпозванији да напише историју синдикалног покрета у Србији, јер је у њему учествовао од почетка стварања.

У књизи је опширно изнето економско стање предратне Србије до 1912. године, као и развитак појединих радничких организација. Као завршетак тога периода борбе спомиње се стварање закона о радњама, који је први пут на један модеран начин регулисао односе између послодавца и радника и створио прве основе социалног осигурања код нас.

Пети редовни годишњи конгрес привредних комора и организација Краљевине С. Х. С., одржан 3. и 4. септембра 1927. год. у Београду. Издање Београдске Трговачке Коморе, стр. 108.

У овој књизи штампани су, по стенографском белешкама, сви говори, одржани на конгресу, као и реферати о производњи и извозу нашег дувана, о начину млевења пшенице и о нашем рударству.

St.

БЕЛЕШКЕ

ПРЕГЛЕД ШТАМПЕ.

О буџету. — Наш уважени сарадник, познати економиста и научни радник г. Д-р. В. Бајкић написао је у «Трговинском Гласнику» (бр: 282-287) од 14-21 децембра о. г. један низ чланака у којима је подвргао озбиљној и објективној критици предлог државног буџета прихода и расхода за 1928-29. годину.

У првом чланку се говори о буџету уопште и из њега цитирамо ово интересантно место:

„Испитивање буџета са гледишта штедње врше политичари врло комотно. Они не улазе у испитивање појединих делова буџета, у унутрашња померања и измене; они се ограничавају на испитивање коначног збира прихода и расхода и на то надовезују своја резоновања. Мало трудољубивији иду даље: они упоређују претходни са новим и из тога упоређења добијају разлику, која представља повећање, односно умањење. За наше политичаре и за оне које мисле с њима, буџет је једна рачунска категорија са два битним рачунским операцијама: сабирањем и одузимањем. Њих не интересује ништа све оно што је привредно, државно-правно и социолошко у буџету. Они неће да знају да је буџет слика уређења државе, огледало средине у којој је поницао и привредна категорија, само цифарски изражена.“

Други чламак говори о тајанствености наших државних буџета, јер нису састављени ни искрено, ни стварно. Било је фиктивних буџета, па т. зв. нето буџета, па таквих где се уноси само разлика између прихода и расхода и онда г. д-р. Бајкић наставља овако:

„Много је опаснија следећа буџетска пракса: извесни издаци не долазе у буџет, већ се уносе само у финансијски закон. То се првобитно практиковало за издатке, који стоје под питањем, који су евентуални. Министар Финансија се овлашћује, да их учини, ако се појави потреба, при чему се по правилу назначује и покриће. Основно је правило да се сваки и евентуални издатак, који се налази у финансијском закону, унесе и у буџет. Код нас се развила пракса, да се извесни неизбежни и тачно одређени издаци уносе само у финансијски закон у виду овлашћења, одевена у условну форму, — нарзвно о покрићу ни помена. Код оваквога, скроз неправилнога начина састављања буџета изналажење укупне суме издатака могућно је само под условом да се из финансијског закона испишу сва та овлашћења, процене и саберу са цифром показаном у буџету издатака. А када се има у виду да финансијски закон код нас у последње време није ништа мањи од кривичног законика (око 300 чланова), онда се може појмити коликије то посао.

Затим г. Бајкић прелази на анализу буџета и у једном нарочитом чланку говори о техничким новинама у буџету и задржава се специјално на тој појави, што је садашњи Министар Финансија издвојио из буџета сва државна привредна предузећа. У том чланку вреди истаћи овај одељак:

Ова противуречност у мотивацији наглашава нам да ће друго нешто бити мотив реформе техничке опреме буџета, која је, у осталом, спроведена раније у неколиким државама. Истински узрок такође је наглашен у разним експозеима, а лако га је и погодити. Као што смо нагласили већ више пута, политичко јавно мњење зна од буџета само укупну цифру расхода, односно прихода. А тешки проблем израчунавања оптерећења народне привреде за рачун државе решава оно такође врло просго: деобом укупне суме расхода бројем становника. Тако се долази до резултата, да државни терети код нас износе 1000 динара на главу. А у држави у којој цео јавни живот стоји у знаку партијско-политичке борбе на нож, чини се влада одговорном за превелики буџет. То је натерало министре финансија да ратују против те неправилне оцене буџета, и издвајање буџета предузећа из општег такође је једно средство. Велико је питање да ли и успешно. Јер опозиционару, коме министар финансија не сме да буде добар, није тешио да сабере оба буџета. Тако је било ових дана и код нас. Сем у службеним коминикеима, нигде више нисмо могли прочитати репродукцију буџета у његовој новој опреми. Свуд се узима укупна сума.

Са гледишта науке о финансијама, реформа је потпуно ирелевантна, чак и кад би имала пуно очекивано политично дејство. Код нас је тек она била врло скупа: и сувише је много времена утрошено и у Министарству и у Парламенту око једне реформе, која има за једини циљ да комотним људима омогући једну дискриминацију државних прихода и расхода, која се и иначе налази у сваком експозеу уз буџет. И за 1926.-27. и 1927.-28. израчуната у у односним експозеима оба буџета засебно. За онсга ко жели да проучава државне финансије на основу буџета, те је један од првих и најлакших задатака.

Анализујући даље буџет, писац расправља опширно о штедњи и тај чланак доносимо у целини:

Укупни расходи износе 11.592.000.000; дин. Томе се има додати дуг областима од Дин. 173.000.000. Свега Динара 11.765.000.000. Приходи износе укупно 11.555.000.000. Дефицит динара 210.000.000.

То је дефицит, вели министар, који нисам могао покрити и који показујем у пројекту буџета, и ако сам по закону дужан да поднесем изравнат

буџет. Држим да је боље да погазим и закон, него да разним триковима прикријем овај дефицит. Ја сам од своје стране учинио све што сам могао, да га изравнам. Провео сам најозбиљнију штедњу кроз цео буџет. Даље се у томе није могло ићи, за сада. Али ће дефицит бити сигурно покривен уштедама, које намеравам извести у току буџетске године, а која претпоставља реорганизацију целокупне организације наше државе, што се пак може извести само путем закона. Затим наводи министар читав низ тих реформи, од којих је један део већ изведен. Моја је идеја водиља — резонира он — *саображавање буџета стању народне привреде*.

Кад се има у виду да је са положаја Министра Финансија код нас заступана и сасвим супротна теорија о неумитном закону константног рашћења државних расхода („поздравите цифре, јер се више нећете видети“); онда се теорија саображавања државне привреде народној може само топло да поздрави. Истина при томе не треба губити из вида да се у овој области много декламује. Могућно је да Министар Финансија једну теорију исповеда а другу спроводи. Због тога се сваки такав изказ мора да проконтролише.

Теорија конформирања обеју привреда је у основи правилна, али и сувише апстрактна. Она би добила конкретну форму под условима: 1) да се стање народне привреде може конкретно да изрази, а то је немогуће; ни сам Министар није покушао да је као такву представи. Ако треба да се једна појава саобрази другој, онда ова мора да има своју конкретну форму а народна привреда је неодређен појам, 2) Буџет је једна количина. Према томе, саображавање буџета стању народне привреде састојало би се у одмеравању, у довођењу у известан становити однос цифру буџета са *цифром* народне привреде. Значи да се сума издатака, односно прихода има да стави у одређен однос с цифром националног дохотка. Министар Финансија није нигде у тексту казао који је однос нормалан, и тиме је оставио сваком слободно да цени (под претпоставком да располаже потрбним елементима), да ли је извршено саображавање.

Ми смо се задржали на овом само због тога да покажемо како се продужава употреба шупљих фраза и магловитих теорема. Продужава се евазивност у изражавању. Јер цела та надута фразеологија треба да значи да се стање наше народне привреде погоршава и да се, следствено, и буџет има да редуцира.

Ми смо већ рекли да се прва дискусија у јавности о буџету окретала око питања: да ли је нови буџет мањи од данашњег. Наслањајући се на укуну суму издатака, критичари су тврдили да је нови већи од данашњег. Рашчлањавајући буџет издатака Министар Финансија је доказивао да је на општој државној управи уштедио преко 400 милиона. Ко је у праву?

На то питање не може лако да се одговори. И једна и друга страна служе се, ради упоређења, буџетом за 1927-28. г. како је он озакоњен. Ми смо пак већ утврдили да ће извршење данашњег буџета бити из основа другојаче од његовог првобитног износа. Та је политика редукције одобрених издатака чак кодифицирана ове године „упуством за извршење буџета за 1927-28“, заснованим на начелу: „смисао буџетског кредита састоји се у овлашћењу на утрошак, на извршној је власти да процени колико се од тога има да утроши“ (стр. 4). Другим речима на данашњем буџету врши се очајничка штедња, у њему одобрени кредити исплаћују се или делимично или никако. Тако је могућно да буџет за 1928-29. не представља ни 2 од сто смањења према данашњем, или чак да он буде изражај само редукције извршене на данашњем буџету. Пошта у Топчидеру постоји и данас у буџету, и ако је укинута већ у четвртом месецу текуће буџетске године.

Конструјујући ову чињеницу ми смо, наравно, оставили по страни питање о томе који Министар има да добије признање за штедњу. То је њихова лична ствар. Нас интересују само чињенице. Данашњи буџет извршује исти министар који носи одговорност за овај за 1928-29, па следствено њему припада и заслуга з евентуалне уштеде у овој буџетској години. Али исто тако се не сме заборавити да је са падом Пашићевим почела и *активна* штедња (за разлику од оне аутоматске — кад нема пара). Г. Узновић је био дуго времена фактички наредбодавац у место Министра Фи-

нансија. По вароши се говорило, па се и писало, о његовом систему „фијоке“, чиме се облележавала политика г. Узуновића да затвори у фијоку акта, по којима би имао да се учини какав већи и неопходни издатак. Одавна се, дакле, штеди код нас. Одговорни нека се споразумеју са јавним мњењем о квоти заслуга свакога од њих.

Штедња је неоспорно једна од најбољих врлина. Данас није лако стећи велико богаство, али је, по нашем мишљењу, богат онај човек који потроши мање но прима. Сваки претекли динар представља социално и психолошки богаство као и оно од много милиона. Ништа мања није врлина штедње у државном газдинству. Она је и у добрим годинама чинилац државних финансија. Али штедња по себи није никаква финансијска операција. За штедњу у држави није потребно ама баш никакво знање из Науке о Финансијама. Ако највиша мудрост једног Министра Финансија треба да буде у што већој штедњи, онда се за Министра Финансија може узети човек који нема појма о Науци о Финансијама. Ако за рационалну штедњу треба још какво знање, онда је то из области јавног, а специјално административног права. У историји појединих држава има доста примера форсиране, активне штедње. Никад њу није вршио финансијер. Тако је било и у Енглеској и у Француској после рата. У Немачкој постоји стални диктатор за штедњу (*Reichskommissar für Ersparungen*), човек који важи као одличан организатор. Он иде од једне управе до друге и са својим апаратом изводи штедњу. Ових дана баш преговара он са управом пошта и телеграфа — тражи 70.000 марака месечно док буде радио.

Ми смо већ писали о томе да се код нас играло фудбала са штедњом. То је онда кад се није хтело да штеди. А кад се хтело, онда је и г. др. Нинко Перих био добар на положају Министра Финансија.

Штедња у државном газдинству је двострук проблем: *технички и политички*. Технички је важан у толико што се он мора да изведе, тако да се тиме не умањи вредност рада, односно услуга које врши уред на коме се врши операција штедње. Потребно је дубоко познанство дотичног механизма, иначе ће или грађанин бити горе послужен или државни апарат на крају постати скупљим (скуп више плаћа). Нека читаоци загледају експозе појединих Министарстава па ће наћи тамо тврђење, да је штедња довела упитање нормално и корисно функционисање дотичне гране државне управе. Министар Грађевина тврди да таква штедња доноси само штету. Министар Финансија који је, без сумње, учинио до данас највећи напор у штедњи, и који обећава још врло замашне удтеде („које се имају извести постепено“), вели дословце: „У сваком случају моје је чврсто уверење да се у даљем смањивању предложених расхода не може ићи без штете за нормално функционисање државног апарата. (Експозе стр. 17.).

Штедња је дакле, нож са два оштрицама, она је слична операцији на организму, и за њу је потребно велико знање и велика рутина, иначе и она може да произведе дејство које је духовито изражено у депеши коју је оператор послао родбини оперисаног: „операција потпуно успела — пацијент подлегао.“

Јасно је, држимо, да штедња може бити исто толико штетна колико и корисна, и да се чињеницом смањења издатака ништа не доказује. Наука о финансијама препушта науци о држави у опште оцену умесности остварене штедње.

Колики је стварно буџет 1928-29?

На то питање г. Бајкић одговара у засебном чланку који гласи:

У немачким часописима излазиле су пре тридесетак година слике, на којима је била једна ствар вешто сакривена, тако да је читалац морао дуго да је тражи. Испод слике обично је било једно питање: «где је ловац?», где је млада?», «где је министар?». Слике су се звале *Vexirbilder*. Тако је и са нашим буџетима у све већој мери. Сами по себи они

су непрегледни. Двадесет књига, од којих су неколико прилично дебеле! Али то је још најмања тешкоћа. У чланку «Тајанствени буџет», ми смо изнели средства и трикове за затутуљавање буџета. Дужност нам је да констатујемо да је пракса затутуљавања знатно попустила у овом буџету, али да је систем непрегледности потпун. Данас се несме да верује службеном збиру. И у овоме буџету има позиција, које још нису унешене у сутабац за цифру, већ само у оне за наименовање. Журило се за штампу!

У Финансиском Закону се малазе овлашћења за издатке у износу од скоро 100 милиона дин. Нису све те суме издаци у приватно — привредном смислу, има ту и издатака из зајма који ће се закључити, али је свака така сума издатак у буџетском смислу.

Много је већи износ издатака, који нису ушли у буџет. У те долазе пре свега све инвестиције (сем оних за Министарство Војске и предузећа). С изразом «инвестиција» нисмо прецизирали питање. По «упуствима за израду буџета за 1928.-29. год.» од 31. маја тек. год. из буџета изостављају се све оне потребе, које се, по природи својој, и не треба да покрију из редовних прихода. То су инвестиције. Али не постоји јасан појам инвестиција. Изгледа да је он овде проширен и на инвентар (покретних ствари). А што се тиче непокретности, под тај појам су дошли сви јавни радови — зграде, друмови, железнице и т. д. У томе се отишло даље но што је допуштено. У држави има инвестиција које се понављају, по природи својој, редовно. Има инвестиција, које треба да се покривају из редовних прихода. Зграда Народне Скупштине не треба да се сматра за инвестицију, јер се издаци на њу појављују у облику, који је по дефиницији буџетској редовни *part excellence*.

Све је то изостављено из буџета за 1928.-29- г. А ти издаци износе најмање 300 мил. дин.

Из свога излази, да се суми издатака показаној у буџету од 11. 765,000.000 динара имају додати издаци из финансиског закона 100,000.000 дин. и инвестиције од 300,000.000 дин. Укупни износ издатака био би динара 12,165,000.000.

Ни то није све. У марту ове године закључен је зајам од 30,000.000 долара номиналних, тако звана друга транша спољнег зајма од 1922. г. Према уговору против-вредност тога зајма треба да стоји већ на расположењу Министарству Финансија. Утрошак једне полиовине тога зајма, намењен општим државним потребама, регулисан је уредбом од 19. маја ове године. Један део ће отићи на издатке у текућој буџетској години, али ће један свакако остати за будућу. А друга половина друге транше (од 15. мил. дол.) изгледа да стоји још недирнута. Не може се и не сме се претпоставити, да износ од 700,000.00. дин. стоји неупотребљен тако

дуго, пошто плаћамо камату од априла месеца текуће године.

Наша држава има, дакле, да утроши у току две три године скоро милијарду и по динара; међутим, о тим издацима нема ни трага у буџету. Тако је радња противзаконна.

Доказ:

По чл. 14. Закона о Држ. Рачуноводству у буџет морају ући сви државни приходи По чл. 16. и расходи који се не могу подмирити редовним средствима улазе у буџет. По чл. 17. и излажу се одвојено од редовних као ванредни. А по чл. 21. «за предузећа и инвестиције, на које се одобрени кредити имају трошити више година, уноси се у предлог буџета само онолико, колико је потребно у дотичној години.

Према овоме јасном тексту закона, у буџет је морало ући све оно што се мисли изградити на терет Блеровог зајма у току 1928.-29. буџетске године. А у приходе се имала унети иста сума као принос зајма.

Исто тако је противзаконно изостављен из буџета принос камате од капитала, који лежи код повериоца, као што је опет противзаконно афектирање тих сума специјалним потребама (чл. 28. Финансијског Закона).

Исто то важи за репарације. По дефинитивном споразуму нама припада, почев од 1. септембра тек. г. на име репарација скоро милијарду динара.

То је примање наше државе за сада сигурније од ма ког другог извора прихода. Истина, она је за сада у природи али не мора остати за увек тако. У осталом и у природи оно је исто тако драгоцено и корисно као и у новцу. Репарације су имале ући у буџет издатка и прихода у пуном износу.

Према свему овоме, ево како би изгледао од прилике буџет за 1928.-29. год.

Приходи.

Процењени приходи	11.555,000.000
Принос Блеровог зајма	555,000.000
Репарације	800,000.000
Камате од Блеровог зајма	15,000.000
	<hr/>
Свега	12.870.000.000

Расходи.

	Динара
Одобрени кредити	11.765.000.000
Издаци по финан. Закону	100,000.000
Инвестиције	300,000.000
Утрешак Блеровог зајма	500,000.000
Репарације	800,000.000
	<hr/>
Свега	13. 465.000.000

Дефицит	дин. 595,000.000
Мањак прихода	300,000.000
	<hr/>
Свега дин.	895,000.000

Наша држава има на да троши у 1928.-29. год. суму од 13.5 милијарди, при чему се показује дефицит од скоро девет стотина милиона динара.

Није искључена могућност да се издаци у току исте год. пошну на 14 милијарди динара (ратни дугови, нови зајмови и т. д.), услед чега би се повећао и дефицит.

Између наше процене и оне Министра Финансија, разлика је од 700 милиона, која долази од коректуре његове процене прихода (300 милиона), уношења инвестиција (300 милиона) и издатака по Финансиском Закону (100 милиона дин.)

Код ове разлике намећу се два питања. Ко је од нас двојице ближи стварности и шта да се ради?

Држимо да је наша процена реална. Доказ се налази у самом експозеу, у коме се јасно и отворено признаје да се привредно стање знатно погоршало и то из два разлога: услед слабе жетве и услед пада цена пољопривредних производа на светском тржишту. У земљи, у којој пољопривредник нема никакве резерве у капиталу, у којој се презадуженост сељака од стране саме владе означава као опште народно зло, погоршање приноса пољопривреде мора да нађе израза у умањењу наплаћене порезе.

Шта да се ради? Да видимо што мисли влада да предузме. Она намерава, пре свега, да врши даље уштеде. Наравно да ове ни издалека не могу да покрију дефицит. Даље намерава влада да «побољша садање привредно стање, управо да отклони стагнацију путем повећања *потрошачк моћи народа*. То пак, мисли извести јавним радовима (путеви, железнице, мелиорације и т. д.), који су већ предузети или пројектовани. «Огромне цифре које се мисле утрошити стимулираће целокупни привредни живот, привредну иницијативу. Новчани заводи ће изићи из резерве, стагнација ће уступити место нормалној привредној активности, а као даља последица доћи ће јачи развитак штедње, формирање домаћег новачаног тржишта и т. д.»

Влада сматра да су рђава жетва и рђаве цене узрок стагнацији. Али она не мисли да лечи стагнацију ставарањем услова за бољи принос у пољопривреди (изузев мелиорација), већ јавним радовима. Истина је, да јавни радови уносе више живости у привредну делатност, они увећавају потрошњу извесних индустријских артикала и проширују тражњу за радном снагом, па следствено подижу и потрошачку моћ дотичних индустрија, радништва, трговине, у колико је с њима у вези. Али не видимо, како ће јавни радови подићи потрошачку моћ сељака, ако се не мисли на пружање прилике сељаку као раденику за зараду. То је свакако врло корисно по сељака, премда ће он, при томе, ући у конкуренцију с огромним бројем професионалних раденика, који су у све већем обиму без посла — услед стагнације. Ипак ће бити користи за њега, али под условом да радови падну у доба кад нема

пољских радова. Сељак треба у кампањи 1927.-28. форсирано да ради. Међутим зими се јавни радови своде на врло малу меру.

Али све и кад би била блага зима — зашто за сада нема изгледа — и кад би се радови изводили у грандиозним размерама, нашем сељаку неће бити тиме поможено ни знатно ни трајно., Државна каса неће од тога видети велике користи.,

Потрошачка снага појединаца као и народа може да се дигне на два начина: путем појачања произвођачке моћи — производњом — и ван ње — потрошњом. Последње је пролазно и представља губитак целокупног износа. Повећавати сељаку потрошачку снагу средствима која не воде кроз његову привреду, значи бацати новац. Дотације неће оставити никаквог трага на његовој привреди. Принос пољопривреде опада, и ако цене на светском тржишту остану исте а то је врло вероватно — онда ће целокупна пољоприврада стојати и после извршених радова пред истим проблемима. Нико до сада није покушавао да повећава потрошачку моћ пољопривреде помоћу јавних радова. Њима се само одржава живот онима, који су упућени искључиво на принос свога рада — пролазно или трајно.

Ни јавни се радови не смеју форсирати. То је, такође, штетно по финансије. Али о томе се не може да говори опширно.

Дефицит остаје непокривен. Наравно да се он може знатно смањити. Буџет није ни кошава, ни мраз, ни природна стихија., он је дело људских руку. Могу се изоставити инвестиције — шта фали народним посланицима у данашњој згради? — издаци се могу на силу још знатно редуцирати. Само то није никаква финансијска политика, то је крпеж.

У пркос томе великом дефициту наше буџетско — не финансијско — стање није тако очајно. Има средства да се оно брзо и хитно поправи. Ми се надамо да ће до новог буџета да се наиђе на тај пут.

КРИЗА ЗАДРУГАРСТВА.

Уредник нашег часописа г. Н. Станаревић написао је у „Српском Књижевном Гласнику“, свеска од 18. децембра о. г. (стр. 629 — 632), једну хронику о кризи задругарства. Чланак се односи на сукоб који је избио у Главном Савезу Српских Земљорадничких Задруга и због његове актуелности из тога чланка доносимо важнија места:

„У нашем задругарству одавно постоје две струје, сукоб два покољења: млађих и старијих. И на предратним конгресима појављивали су се, овда онда, усамљени протести и незадовољници, с којима је управа Г. С. С. З. брзо и лако свршавала на тај начин што је њихове Задруге искључивала из чланства у Савезу. После рата, круг опозиционара се проширивао и, нарочито на конгресима у В. Плани и Вршцу, јасно се оцртавало да даље не може овако ићи, и да једног дана мора доћи до потпуног расцепа. Разилажење је начелно, у погледима на кредитну политику, на рад задруга уопште, и, најзад, и нарочито, у оцени тога шта се сматра мешање задруга у политику.

По г. Михаилу Аврамовићу, оснивачу и једном од најглавнијих пионира задругарства у Србији, задруге не смеју имати у својој управи ниједног истакнутог, активног политичара, нити се у свом раду могу руководити политичким обзирима. Од својих првобитних принципа г. Аврамовић је одступио првих година после рата, јер се и сам био кандидовао за народног посланика, као члан једне политичке странке, и као такав био је неко време посланик. После се разочарао, и повукао из активне политике. Према Задругама, које су биле једно време уплетене у политику, и ту се прилично захуктале, Управа Г. С. С. З. З. била је строга и неумољива. Искључени и незадовољни задругари имали су да бирају између двога: или да се скупе и образују свој, засебан Савез, или да као већина узму управу постојећег Г. С. С. З. З. у своје руке.

И ако већина главних сазивача конгреса у Јагодини припадају једној истој политичкој партији, они су на својим говорима на конгресу стално изјављивали да се у своме раду на задругарству не руководе политичким обзирима. И да би то доказали, они су се у критици рада управе Г. С. С. З. З. држали само задружних принципа, а кад је дошло до избора почасних чланова, као и управног и надзорног одбора Савеза, они су узели истакнуте јавне раднике, познате задругаре из свију политичких странака. С друге стране, међутим, не може се рећи ни за досадашњу управу Савеза да је била потпуно без политичара. У управном одбору је и сада један активни народни посланик и бивши министар, а на конгресу 1923. године, од 13. новоизабраних почасних чланова, тројица су били народни посланици, врло истакнути чланови радикалне странке.

То доказује само да се не може одржати потпуна апстиненција од политике, и задругари, ма колико уносили објективности у свој задружни рад, ипак остају чланови појединих партија, пошто код нас, у Србији, врло мало има неутралних, политички неопредељених људи. И у колико управа Г. С. С. З. З. пребацује вођама јагодинског конгреса да је главни циљ њихова покрета увлачење задруга у политику, у толико се ни њој не може рећи да је потпуно неутрална и слободна од сваког политичког утицаја.

Затим се у чланку говори о критици кредитне политике и осталих задружних облика, која се чула на јагодинском конгресу, па се онда чланак овако завршава:

„Сматрајући да је јагодински конгрес у свему поступио по решењу првостепеног суда, нова управа се одмах регистровала код суда и почела рад. Међутим, досадашња управа поднела је жалбу и вишем суду и Министарству Пољопривреде и на тражење Министарства умешала се полицијска власт, која је почетком децембра о. г. силом изгонила нову управу из просторија савезне зграде. Против мешања Министра Пољопривреде уложен је енергичан протест код председника владе, а о раду самога конгреса (годишње скупштине) изгледа да још није донето решење највише судске власти.

Свакако је за жаљење што је до овога дошло. Овакви потреси могу нашкодити кооперативној идеји као таквој и задружном покрету уопште. Обе стране, међутим, уверене су да раде у интересу задругарства.

Њихов сукоб имаће да се реши на правном терену. Јер, то је у ствари сукоб између судске и административне власти. Конгрес у Јагодини има судско решење, а онај у Новом Саду одобрење надзорне државне власти (Министарства Пољопривреде и Вода). Кад већ није могло доћи до споразума и кад се Г. С. С. З. З. није раније сетио да уводи у управу и млађе људе, представнике новијих струпа, онда је једини пут да се спор реши судским путем, у смислу закона о земљорадничким и занатским задругама и правила Г. С. С. З. З. Само је потребно да се ствар што пре изведе на чистину, јер провизориум може бити од штете за целу установу.“

НОВЕ КЊИГЕ

Основи статистике од Ливна Ливи, професора Универзитета у Риму. Превео и изменио Др. Динко Томашић. Издање Геце Кона Београд.

У овом делу познатог професора демографије, изнете су научне методе статистике, систем пробирања података, системи приказивања статистике, обрађивање узрочних веза у статистици, уређивање података.

Акцијско право Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Написао Милорад Зебић, начелник Одељења за Кредитне Установе Министарства Трговине и Индустије. Може се поручити код писца. Цена 120 дин. Књизи је главни циљ да изнесе праксу Министарства по разним питањима из опсега акционарских друштава. Стога су код чланова Закона одштампани расписи и наредбе, а понегде потребни формулари и упуства за поступање на збору акционара, приликом оснивања акционарских друштава и за доцнији рад. Књига је веома корисна и потребна не само управљачима акционарских друштава, него и акционарима уопште, јер ће у њој наћи упуства и објашњења за већину догађаја који се дешавају у раду акционарских друштава, а који подједнаког интереса имају за све акционаре.

Положај радничке класе. Привредне и социјалне прилике радника у Војводини. Пословање привремене радничке Коморе за Војводину у 1926-27 години. Издање Радничке Коморе за Војводину у Новом Саду, 1927. стр 176.

ISPRAVKE I DOPUNE.

I

Ispravka. — U broju 11. «*Ekonomista*» od ove godine, u raspravi g. Dr. Valdemara Lunačeka «*Zaštita dioničara i zaštita ulagača*», na strani 840 izostao je omaškom jedan znatan deo teksta, koji se u sledećem naknadno daje.

Posle osaminaestog reda ozgo, treba kao nastavak rečenice «*Čehoslovački zakon normira osim toga (§ 13) disciplinsku kaznu*» i kao dalji tekst umetnuti:

»..... do 3000 Čk. za slučaj da bankar iz nemarnosti dakle bez dolusa ne održi propise zakona glede pohrane efekata. Ovu kaznu izriče politička oblast I. stepena. Zaštita je deponenata kako vidimo po čehoslovačkom i njemačkom zakonodavstvu vrlo opsežna i efektivna, što se napose vidi po oštrim zakonskim sankcijama. Za naše prilike moramo reći, da smo u praksi već opetovano posljednjih godina neugodno osjetili pomanjkanje zakonskih propisa u tom pogledu, pa je stoga bez sumnje veoma potrebno da se jednaki propisi uvedu i u našoj Kraljevini. Tim ćemo svakako postići da komitenti novčanih zavoda i to deponenti efekata kao i dužnici dobiju izvesnu efektivnu sigurnost glede svoje imovine koju su povjerali izvjesnom novčanom zavodu. Time će onda i automatski nestati jedan od motiva, koji mnoge interesente nepovoljno influira spram novčanih zavoda. Mislim, da bi trebalo recipirati u glavnome propise čehoslovačkog zakona glede deponiranja efekata t. j. trebalo bi statuirati odnose norme samo za novčane zavode, jer naše prilike nisu toliko još razvite da bi te propise trebalo protegnuti na sve trgovce uopće. Čehoslovački zakon trebalo bi izmijeniti samo u toliko, da i nadležnost za i zricanje disciplinskih kazni po §-u 13. potpadne kompetenciji redovitih trgovačkih sudova.

5.) Klauzula o zabrani konkurencije.

Po §-u 236 njemačkog trgovačkog zakona ne smije ni jedan član upravnog odnora jednog dioničkog društva ujedno vršiti trgovački posao na vlastito ime, niti smije kod drugog trgovačkog poduzeća odnosno dioničkog društva iste struke fungirati kao član uprave ili ortak osobnim jemstvom. Ako prekrši ovaj propis može dioničko društvo tražiti odštetu ili tražiti da sklopljene poslove cedira za račun dioničkog društva kod kojeg je član uprave. Analogne propise sadrže § 124 sq mađarske osnove. Sličan je propis uzakonjen u §-u 1. napred navedenog austrijskog zakona od...*»

II

Исправка и допуна. Наш сарадник г. Др Ђорђе Тасић, чија је расправа «Члан 18. Устава» публикована у бројевима 9 и 10 «Економиста» од ове године, умолио нас је да накнадно објавимо следеће исправке и донуне у тексту те расправе, за које он сматра да су апсолутно потребне «јер иначе остају сасвим неразумљиве следеће 2—3 странице».

У броју 9, на страни 635, почев од речи «...нити се могу...» у 11. реду озго па до реченице која почиње «Али и од овог правила...» у 16. реду озго текст треба да гласи: «Они се не могу позвати на заповест претпостављеног, и само не одговарају за дискрециону власт по изузетку, и то кад су пропустили да учине нешто. Али начело да сваки одговара пред круном са «positive wrongful Acts and Torts» није спроведено у потпуности. Обим чиновничких овлашћења је од судова респектован у најширој мери и мотиви и начин вршења не припадају судској контроли. Али и од правила личне одговорности чиновника који нису покривени круном...»

У броју 10 треба учинити следеће исправке и допуне: На стр: 709. између првог и другог става испуштена је став у коме се у главном каже: «Па ипак, и поред ових добрих страна оваквог система, с обзиром на опасност да одговорност чиновника постане илузорном, најбоље би било да чиновник директно одговара, а држава у колико чиновник не може да плати, т. ј. да држава одговара као гарант» (Г. Тасић, дакле, мисли да је најбољи систем гаранције).

На стр. 710. ред 21 и 24 одозго место «појединачна» треба «органа»;

На стр. 710 ред 23 одозго после «дужности» додати: «да плати»;

На стр. 714. ред 5 одозго после «прве врсте аката» ваља додати: «од ових последњих».

Друге погрешке ће вероватно читалац моћи да сам поправи

„ЕКОНОМИСТ“

ОРГАН ДРУШТВА ЗА ЕКОНОМНУ И СОЦИЈАЛНУ ПОЛИТИКУ
ГОДИНА VII КЊИГА 10

Садржај

Другог полгођа 1927. године.

Страна

I. Расправе.

Шта је задруга и каква је њена улога, од Др. Александра Д. Билимовића	481
Таксе на забаве, од Жив. Девичерског	510
Члан 18. Устава, од Др. Ђорђа Тасића	625, 705
Ашинске Конвенције, од С. Обрадовића	801
Заштита дионичара и заштита улагача, од Др. Валдемара Луначека	822
Дунав, од Јована С. Радуловића	873

II. Чланци

Неке појединости из извештаја са Међународне Економске Конференције	540
Уредба о грађењу нових железница, од Др. Иве Белина	556
Садашњост и будућност нашег хмељарства, од Мите Ђ Николића	567
Стечаји и њихови узроци, од Алек. Вегнера	575
Наш народни доходак и његово фискално оптерећење, од Др. Цветка Грегорића	581
Еволуција међународног радничког законодавства после рата, од Душана М. Јеремића	589
Пољопривредне прилике Јужне Србије, од А. Илића	645
Специјализација царинске тарифе као средство за изигравање највећег повлашћења, од М. Тодоровића	653
О проблему емиграције и имиграције и о међународним споразумима за његово уређење од Душана М. Јеремића	657, 769, 852
Неколико новијих података о словеначком земљорадничком задругарству, од инж. Ивана М. Варге	731
Заштита улага и одговорност управних органа дионичких друштава, од Др. Мирослава Вранића	758
Заштита улагача на Конгресу Правника, од Др. Ива Белина	843
Перспективе наше спољашне трговине, од Др. Милана Тодоровића	896
Финансијска политика Државне Хипотекарне Банке, од М. Петровића	904
Аграрни персонал и трговина у односу према земљорадњи, од Драгише Лапчевића	908

III. Привредна хроника.

Из праксе Државног Савета по финансијским споровима, од Др. Данила Динића	609, 685, 789
Из праксе Београдског Касационог Суда, од Др. Леониде Таубера	615
Стање Народне Банке	620, 696, 796, 868, 928
Неколике напомене о питању наше валутне реформе, од Дим. Никифорова	690
VIII Загребачки Збор. Закључни извештај	695
Међународна Конференција за укидање забрана и ограничења увоза и извоза, од Ђоке Ђурчина	914
Нови грчки зајам, од Н. Н.	920
Београдска Општина, од Н. Станаревића	925

IV. Оцене и прикази.

Наше Горице, од А. В.	621
Др. инж. агр. Милан Грковић: Основи организације наше народне привреде, од М. Ђ. Н.	698
Проф. Др. Александер Белимовић: Jugoslaviën, од Ал. В.	797
Споменспис Трговачке и Обртничке Коморе у Загребу, од Л. Т.	799
Актуелна питања, уређује Срђа Ђокић, од Драгише Лапчевића	869
Поводом једне књиге о осигурању, од Светолика Сретенсвића	930
Душан Узелац: Инвестициона политика кредитних установа, од Ст. Драгиша Лапчевић: Положај радничке класе и синдикални покрет, од Ст.	938

V. Преглед штампе.

Привредна преса у јуну 1927.	622
Привредна преса у јулу и августу	
Привредна преса у мулу и августу 1927.	699
Преглед штампе	938

VI. Вести

Нове књиге	704, 946
Вести	872
Преглед штампе	938
Исправке и допуне	947

HRVATSKO-SLAVONSKA ZEMALJSKA
HIPOTEKARNA BANKA

ZAGREB

Zrinjski Trg 7

Podružnica: OSIJEK, ugao Trg Kralja Petra broj 8
i Štrosmajerove ulice broj 1

Osnovana godine 1892. — Uplaćena dionička glavica Din. 60,000.000
Pričuve Din. 23,000.000

BANKOVNI ODIO

Inostrani odio koji pruža osobite polakšice našim iseljenicima u Sjevernoj i Južnoj Americi, kao i u svim drugim prekomorskim krajevima, — Devizni odio kupuje i prodaje uz najpovoljnije uvjete devize i valute, te izvršuje doznaku istih u sve države najbrže

OVLAŠTENI HIPOTEKARNI ODIO

Podijeljuje hipotekarne i amortizacione zajmove na nekretnine, — Izdaje 4½% založnice koje uživaju pupilarnu sigurnost i jamčevnu sposobnost.

UKAMAĆUJE ULOŠKE NAJPOVOLJNIJE

ФИЛИЈАЛ

ПРАШКЕ КРЕДИТНЕ БАНКЕ
У БЕОГРАДУ

у сопственој згради на углу Краља Милана и Сремске улице
ЦЕНТРАЛА У ПРАГУ

Акц. Капитал Кч. 100.000.000 - Рез. фондови Кч. 67,000.000

Филијале у Чехословачкој Републици: Братислава, Брно, Чешке Буђејовице, Колин, Кошице, Кралупи н|Влт, Литомјерице, Мост, Наход, Оломмоуц, Мор. Острава, Писек, Плзењ, Раковњик, Роуднице, н|Л., Чешка Требова, Ухерске Храдиште, Усти н|Л., Хруђим. — У Бугарској: Софија. — Обавља све банкарске послове; врши дознаке на сва место у Краљевини С, Х. С., Чехословачкој Републици и иностранству

Даје под закуп сефове у чиличном трезору

УВОЗНО ОДЕЛЕЊЕ

ИЗВОЗНО ОДЕЛЕЊЕ

ТЕЛЕФОНИ БРОЈ: 1980, 81, 82 и 83

Рачун код Поштанског Чековног Завода у Београду број 51005
у Загребу 39,081.

РАФИЧКИ ИНСТИТУТ „НАРОДНА МИСАО“ А. Д. БЕОГРАД

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

PHYSICS DEPARTMENT

PHYSICS 309

LECTURE NOTES

BY

PROFESSOR

FRANK W. WILSON

1953

PHYSICS 309

LECTURE NOTES

BY

PROFESSOR

FRANK W. WILSON

1953

PHYSICS 309

LECTURE NOTES

BY

PROFESSOR

FRANK W. WILSON

1953

Набавка гвоздених ексера.

Управа Државних Монопола на основу решења Управе МБр. 24585 од 10. децембра 1927. год. набавиће путем прве оферталне лицитације, која ће се одржати на дан 4. фебруара. 1928. год. у канцеларији Управника Државних Монопола у 11 часова пре подне, 23.200 кгр. гвоздени ексера разних димензија за потребу разних фабрика Дувана.

Услови као и сва друга обавештења поводом ове лицитације могу се добити у канцеларији Економног Одељења ове Управе од 8 до 12 час.

Из канцеларије Управе Државних Монопола ЕМБр. 23226 од 29. децембра 1927. г.

Тужним срцем јављамо нашим пословним пријатељима и познаницима да је наш Председник Надзорног Одбора

Никола К. Павловић

члан фирме Симић и Павловић,
Смедерево - Београд

преминуо после кратког и тешког боловања 25. ов. мца у 1 и по час по подне, а сахрањен 26. ов. месеца.

29. децембра 1927. год.
Београд.

СМЕДЕРЕВСКА
КРЕДИТНА БАНКА

Набавка лимених спојки.

Управа Државних Монопола набавиће путем оферталне лицитације, која ће се одржати на дан 17. јануара 1928 год. у 11 часова у канцеларији Управе:

2.190.000 мет. од 5 мм. и 95.800 мет. од 8 мм. лимених спојки у бобинама за углове кутија.

Услови, мустре као и сва остала обавештења могу се добити у канцеларији Економног Одељења сваког радног дана од 8—12 часова.

Из Канцеларије Управе Државних Монопола ЕМБр. 22495 од 8. децембра 1927. год. у Београду.

Банка С. Барух и Ко.

Парис, 15. ул. Лафајет III спр.

врши све банкарске и девизне
транзакције, нарочито повољ-
но купује и продаје динаре.